

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

ГРОМОВ Євген Володимирович

УДК [378.6:37].016:811.11(438+437.3)(043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПОЛЬЩІ ТА ЧЕХІЇ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Вінниця - 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Коломієць Алла Миколаївна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
проректор з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Авшенюк Наталія Миколаївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
відділ зарубіжних систем педагогічної освіти і
освіти дорослих, завідувач;

доктор педагогічних наук, професор
Бідюк Наталія Михайлівна,
Хмельницький національний університет, кафедра
практики іноземної мови та методики викладання,
завідувач;

доктор педагогічних наук, доцент
Кучай Олександр Володимирович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, кафедра педагогіки,
доцент.

Захист відбудеться « 21 » жовтня 2020 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус 2, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001) та на сайті університету <https://www.vspu.edu.ua/science/dis>

Автореферат розісланий « 21 » вересня 2020 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.І. Шахов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Концепція модернізації сучасної української освіти передбачає підготовку компетентних фахівців на рівні світових стандартів, соціально й професійно мобільних, конкурентоспроможних на вітчизняному, європейському і світовому ринках праці. У державних документах: Національній доктрині розвитку України в XXI столітті, законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній програмі вивчення та популяризації іноземних мов «Speak Global – Go Global», а також Концепції «Нової української школи» серед ключових компетентностей зазначається високий рівень спілкування іноземними мовами. У «Педагогічній конституції Європи» першою серед основних компетентностей, якими має володіти вчитель XXI століття, також зазначена саме комунікативна компетентність, тобто вільне володіння кількома європейськими мовами, що забезпечує не лише підвищення рівня фахової підготовки, а й сприяє академічній мобільності майбутнього вчителя. Іншомовне спілкування педагогів з різних країн забезпечує ефект вирівнювання ступенів у сфері поінформованості про досягнення в інноваційній педагогіці, інтеріоризації суб'єктами педагогічного процесу однакових загальноцивілізаційних цінностей, що створює особливу соціально-психологічну реальність – міжнародне педагогічне партнерство.

Реалізація основних положень загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти зумовлює необхідність перегляду усталених поглядів на процес іншомовної підготовки майбутнього вчителя з урахуванням потреб сучасного суспільства і вимог до рівня та обсягу знань, якими має оволодіти кожен випускник педагогічного закладу вищої освіти (ЗВО). Відтак постала нагальна потреба приведення процесу підготовки майбутнього педагога у відповідність до запитів сьогодення, що передбачає перехід від традиційних до інноваційних способів професійного становлення особистості, від пріоритету вузькоспеціальних завдань до цілісного розвитку особистості майбутнього вчителя, педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості, що забезпечує інтеграцію нашої держави до загальноєвропейського освітнього простору.

Прийнята українським урядом національна політика вивчення й популяризації іншомовної підготовки передбачає оволодіння кожним випускником української школи двома іноземними мовами, що вимагає від учителя нового покоління здатності реалізовувати інноваційні методи викладання, забезпечувати постійне вдосконалення та самовдосконалення особистості учня. Метою педагогічних ЗВО визначена підготовка високоосвіченого фахівця й творчого працівника, здатного до роботи в багатомовному інформаційному просторі. Навчаючи дітей і молодь, формуючи їхній світогляд і культуру, сучасний учитель виховує в молодого покоління здатність жити і працювати в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. Це змінює історичну місію освіти і вчителя, головним завданням яких є виховання потреби і вміння жити разом у єдиному європейському домі на засадах демократії та дотримання прав людини, миролюбства і безпеки, толерантності й солідарності.

Реалізація цих завдань потребує розробки єдиної стратегії іншомовної підготовки майбутніх педагогічних кадрів, підпорядкованої інтеграції зусиль щодо формування вчителя нової генерації на єдиній платформі європейських цінностей з урахуванням особливостей національних культур і характерів. У цьому контексті спостерігаємо помітні досягнення держав Західної Європи, а також країн колишнього соціалістичного табору, які нещодавно приєдналися до Європейського Союзу (ЄС). Вони успішно конкурують на світовому ринку, визначаючи основні напрями розвитку суспільно-економічних відносин, у тому числі освітні тенденції.

Україна поки що не входить до числа країн-лідерів у цій галузі, проте докладає чималих зусиль щодо оновлення змісту освіти та удосконалення її методології у відповідності до значних суспільних і технологічних перетворень, що відбуваються як в Україні, так і у світі загалом. Наголос уже зроблено на нових методологічних підходах до організації вищої педагогічної освіти (О. Акімова, І. Зязюн, А. Коломієць, Н. Лазаренко, В. Фрицюк, В. Шахов), підвищенні якості підготовки сучасного вчителя (В. Андрущенко, О. Біда, Р. Гуревич, В. Кремень, С. Сисоєва), універсальності підготовки випускника педагогічних ЗВО та його адаптованості до європейського ринку праці (В. Каплінський, О. Кучай, Л. Пуховська, І. Прокопенко, В. Чичук), на розробленні концепцій і стратегій розвитку іншомовної освіти в педагогічних університетах (Н. Бідюк, Н. Іваницька, Л. Коваленко, О. Ланських, Л. Мовчан, С. Ніколаєва), а також на особистісній орієнтованості (Н. Авшенюк, О. Карпенко, І. Мазайкіна), інформатизації (О. Матвієнко, Л. Морська, О. Подзигун, О. Рогульська) та інноваційності (О. Антоненко, Т. Коваль, О. Локшина, Р. Мартинова, Ю. Полікарпова) іншомовної підготовки майбутніх педагогів з урахуванням прогресивних ідей європейського досвіду.

Необхідність удосконалення системи освіти диктується європейською орієнтацією України загалом і входженням її у європейський освітній простір зокрема та передбачає, насамперед, глибоке освоєння зарубіжного досвіду, необхідного для створення відповідної системи у власній країні. Як показав аналіз наукових розвідок, досить ґрунтовно досліджені загальні процеси реформування системи освіти, що відбуваються в найбільш розвинених європейських країнах: Німеччині (Н. Абашкіна, В. Гаманюк, Т. Вакуленко, Л. Отроценко, Л. Сакун), Великій Британії (О. Кузнецова, О. Леонтєва, А. Парінов, В. Третько), Франції (О. Авксентєва, Л. Зязюн), Фінляндії (Л. Ляшенко), країнах Скандинавії (Л. Мовчан, О. Огієнко), Нідерландів (Г. Петрушко), інших західних країнах ЄС (О. Матвієнко, М. Олійник).

Актуальні питання іншомовної підготовки майбутніх учителів упродовж багатьох років науковці досліджують за різними напрямками. Серед них – теоретико-методологічні основи іншомовної педагогічної освіти (О. Бігич, І. Бім, Н. Бріт, В. Краєвський, І. Лернер, Б. Лапідус, С. Ніколаєва, В. Плахотник, Г. Рогова, Ф. Рабинович, О. Савченко, О. Хоменко та ін.); професійна іншомовна підготовка фахівців у галузі педагогічної діяльності (І. Андрєєва, Г. Бакаєва, П. Гурвич, В. Неустроєва, С. Роман, Т. Скрипникова та ін.); іншомовна комунікативна компетенція в контексті сучасних соціокультурних

проблем фахової підготовки майбутніх учителів (В. Махінов); теорія компаративних досліджень (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, В. Зубко, К. Корсак, Н. Лавриченко, О. Локшина, Л. Пуховська, І. Тараненко, Й. Шатковська, А. Яновський та ін.).

Головний інтерес для компаративного аналізу викликає досвід країн близького зарубіжжя з найбільш подібними до України соціальними, історико-політичними, соціально-економічними, освітніми умовами. На нашу думку, саме такими країнами є Республіка Польща та Чеська Республіка. На початку ХХІ ст. обидві країни стали членами ЄС, завдяки реформуванню як соціальної й економічної систем, так і систем підготовки фахівців, зокрема активізації контактів із державами Західної Європи у сфері освітньої політики, орієнтації на висновки академічних спільнот розвинених європейських країн. Як наслідок, активізувався вплив освітньої політики західних країн на наявні системи професійної освіти в Польщі та Чехії (L. Aleksandrowicz-Pędich, C. Banach, M. Białek, M. Czerepaniak-Walczak, H. Gajdamowicz, R. Gmoch, I. Janowska, C. Karolak, J. Kic-Drgas, A. Krasnodębska, H. Kwiatkowska, E. Łoś, K. Mihałka, P. Nowakowska, J. Olszewska, M. Pawlak, P. Romanowski, Ł. Sienkiewicz, R. Walkowiak, D. Werbińska, E. Zawadowska-Kittel) та Чехії (M. Beneš, M. Hofmannová, T. Janík, M. Karpětová, G. Lojová, K. Marková, P. Najvar, O. Neumajer, J. Novotná, M. Pešková, M. Píšová, M. Šamalová, S. Šebestová, M. Tureckiová, P. Urbánek, J. Vašutová, J. Veteška, K. Vlčková, Z. Vybíral, J. Zerzová, E. Zezulková).

У цьому ж самому напрямі рухається Україна. Тому позитивні зміни, що відбуваються в сусідніх країнах, є прикладом для нашої держави щодо вирішення питань змісту, форм і технологій освіти. Впродовж останнього десятиліття українські науковці активно здійснюють порівняльно-педагогічні дослідження тенденцій іншомовної підготовки в країнах Східної Європи: С. Каричковська (порівняльний аналіз підготовки майбутніх вчителів англійської мови в університетах України та Польщі), Л. Загоруйко (особливості оцінювання знань студентів з іноземної мови у вищих навчальних закладах Польщі), М. Тадеєва (сучасні тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи), О. Антоненко (європейські інновації в системі навчання іноземним мовам у Чеській Республіці) та інші.

Водночас аналіз праць науковців свідчить, що основну увагу поки що було приділено вивченню особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, у той час як особливості іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в означених країнах ще не стали предметом окремого цілісного наукового дослідження. Отже, важливість дослідження зумовлюється соціальною значущістю вивчення проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей у польських та чеських ЗВО у контексті порівняльного аналізу та необхідністю використання їхнього позитивного досвіду задля створення і впровадження рекомендацій щодо ефективних умов іншомовної підготовки майбутніх педагогів в Україні.

Аналіз документальних і наукових джерел, у яких висвітлений досвід іншомовної підготовки майбутніх учителів у ЗВО України, уможливив виокремлення низки *суперечностей*, зокрема між:

- викликами сучасного глобалізованого та полікультурного суспільства й рівнем іншомовної підготовки українських педагогів, необхідним для ефективної реалізації професійних функцій;

- розумінням соціальної значущості іншомовної підготовки педагогічних працівників і недостатнім використанням європейського досвіду в модернізації національної системи педагогічної освіти;

- очікуванням суспільством якісних змін у системі освіти України відповідно до європейських стандартів і недосконалістю наукового обґрунтування концептуальних засад іншомовної підготовки майбутніх педагогів;

- вимогами сучасного суспільства знань до професіоналізму майбутніх педагогів і недосконалістю підходів до відбору і структурування змісту їхньої іншомовної підготовки;

- об'єктивними потребами вивчення інноваційних ідей зарубіжного досвіду іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей і відсутністю його належного освоєння, узагальнення у вітчизняній педагогічній теорії та впровадження в практику.

Забезпечення якісного рівня іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей можливе лише за умови подолання зазначених суперечностей на основі обґрунтування концептуальних засад розвитку системи їхньої іншомовної підготовки, розроблення відповідних навчально-методичних комплексів і науково-практичних рекомендацій.

Ураховуючи євроінтеграційні тенденції розвитку України, прагнення щодо приєднання до європейського простору вищої освіти, соціальну значущість забезпечення якості та ефективності іншомовної підготовки майбутніх учителів немовних спеціальностей, відсутність цілісного системного дослідження та практичного впровадження європейського досвіду іншомовної підготовки майбутніх педагогів, актуальність проблеми, її соціальну значущість і недостатню розробленість у вітчизняній педагогіці, темою дисертаційної роботи було обрано: **«Теоретичні і методичні засади іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах Польщі та Чехії»**. (Далі в тексті дисертації замість «вищі навчальні заклади (ВНЗ)», буде вжито «зклади вищої освіти (ЗВО)»).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою науково-дослідної теми кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Теорія та методологія педагогічної підтримки особистісного розвитку майбутніх учителів» (РК № 0111U001620), «Теоретико-методичні засади формування загально-педагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (РК № 01115U002571), «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (РК № 01119U102999) та кафедри методики

навчання іноземних мов «Педагогічні умови навчання іншомовного професійного спілкування майбутніх учителів у парадигмі сучасної комунікативної лінгвістики» (протокол № 6 від 08.12.2015 р.).

Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 15 від 23.02.2017 р.), і узгоджена Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 3 від 16.05.2017 р.).

Мета дослідження: полягає у визначенні теоретичних і методичних засад іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти Польщі та Чехії та обґрунтуванні можливостей творчого використання прогресивних інноваційних ідей досвіду цих країн для вдосконалення системи іншомовної підготовки майбутніх педагогів в Україні.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти Республіки Польщі та Чеської Республіки.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади, провідні тенденції іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти Польщі та Чехії.

Відповідно до мети визначені такі **завдання дослідження:**

1) з'ясувати стан дослідження та розроблення проблеми у вітчизняній та зарубіжній педагогіці;

2) визначити базові поняття стосовно концептуальних засад іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у польських і чеських закладах вищої освіти;

3) оцінити вплив світової освітньої політики та євроінтеграційних процесів на якість іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі, Чехії та Україні;

4) виявити сучасні тенденції іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії;

5) здійснити порівняльно-педагогічний аналіз іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Польщі, Чехії та Україні;

6) окреслити напрями й обґрунтувати перспективи використання позитивного досвіду польських і чеських освітян у процесі іншомовної підготовки вчителів нефілологічних спеціальностей у вітчизняних ЗВО;

7) розробити навчально-методичне забезпечення для вдосконалення іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей з урахуванням інноваційних ідей польського та чеського досвіду.

Теоретично-методологічну основу дослідження становлять наукові положення та висновки стосовно: сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.); концептуальних положень методології порівняльної педагогіки (Н. Бідюк, О. Кучай, М. Лещенко, О. Матвієнко, Л. Пуховська); тенденцій професійної підготовки майбутніх учителів в умовах євроінтеграції (Н. Авшенюк, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, А. Коломієць, Н. Лазаренко, С. Сисоєва); розвитку освітніх систем у європейських країнах (Н. Абашкіна, Н. Бідюк, О. Кучай, О. Локшина,

Н. Ничкало, О. Огієнко); іншомовної підготовки педагогів (Л. Коваленко, О. Ланських, Л. Мовчан); важливості врахування соціальних, економічних, культурологічних і політичних особливостей країн ЄС та їх впливу на професійну підготовку педагогів (Н. Авшенюк, Т. Десятов, О. Кучай, О. Матвієнко) та ін.

Концепція дослідження. Компаративний характер дослідження зумовлює необхідність обґрунтування його концептуальних положень із позиції таких концептів: *аналітичного* (характеристика сучасних систем іншомовної підготовки вчителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії), *критичного* (динаміка функціонування і розвитку польської та чеської систем іншомовної підготовки вчителів нефілологічних спеціальностей з урахуванням світової освітньої політики, євроінтеграційних процесів, потреб особистості, науки, економіки і ринку праці) та *прогностичного* (визначення можливостей використання інноваційних ідей польського та чеського досвіду у вітчизняній педагогічній теорії і практиці).

Провідна ідея дослідження полягає в тому, що успіх входження України в європейський освітній простір визначається процесами модернізації вітчизняної системи освіти, зокрема в сфері іншомовної підготовки, покликаними підготувати вчителя нової генерації, конкурентоздатного й готового до нових трансформаційних змін. Система іншомовної підготовки педагогічних кадрів має відповідати вимогам сучасної цивілізації українського суспільства, логіці й методології сучасної педагогічної науки; базуватися на теоріях розвитку культури особистості й суспільства; органічно інтегруватися у загальну теорію навчання; давати можливість розв'язувати культурологічні, соціологічні, психологічні й педагогічні проблеми.

Цілісний науковий аналіз тенденцій іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії потребував комплексного застосування низки методологічних підходів, що забезпечили вивчення обраної проблеми на міждисциплінарному, міжнауковому та міжкультурному рівнях (системного, синергетичного, цивілізаційного, культурологічного, порівняльного, компетентісного, діяльнісного).

Системний підхід був застосований для дослідження іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії як системи, для виявлення загальних (характерних для обох країн) та специфічних (для кожної окремої країни) тенденцій означеної підготовки, а також для визначення напрямів використання позитивного закордонного досвіду для іншомовної підготовки вчителів нефілологічних спеціальностей в Україні. Цей підхід забезпечив структурно-функціональний аналіз проблеми у контексті економічного, політичного та соціокультурного розвитку країн, що вивчаються.

Синергетичний підхід був застосований для вивчення іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії як системи, яка за певних умов здатна до самоорганізації, саморозвитку, самовдосконалення, базується на положеннях, суть яких полягає в тому, що взаємозв'язок системи іншомовної підготовки із соціальним середовищем

носить відкритий характер і експлікується у змінах як середовища, так і самої системи.

Цивілізаційний підхід був використаний для виявлення фундаментальних основ культури кожної країни, базових педагогічних ідей, суспільних цінностей, а також світоглядних підвалин та аксіологічних орієнтацій в Польщі та Чехії, які є дещо відмінними від західноєвропейських.

Культурологічний підхід був застосований для вивчення культурного середовища, в якому відбувається процес навчання та виховання майбутніх учителів; пізнання особливостей перетворення педагогічної реальності крізь призму поняття «культури», тобто розуміння освіти як культурного процесу, що відбувається у культуровідповідному середовищі.

Порівняльний підхід уможливив здійснити аналіз іншомовної підготовки вчителів нефілологічних спеціальностей в Україні, Польщі та Чехії загалом і в кожній із цих країн зокрема, а також з'ясувати спільні та відмінні риси у такій підготовці. Порівняльний аналіз здійснювався з метою виокремлення загальних і специфічних тенденцій іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії з метою об'єктивного оцінювання можливостей використання позитивного досвіду цих країн у практиці іншомовної підготовки у вітчизняних педагогічних ЗВО.

Компетентнісний підхід став основою визначення цілей, змісту і якості загальної професійної підготовки й уможливив визначити загальнопрофесійну іншомовну компетентність як цілісну, динамічну властивість особистості, що відображає її ціннісне ставлення до іншомовної комунікації, а також готовність застосовувати свої знання, уміння й навички у майбутній професійній діяльності.

Діяльнісний підхід уможливив виявити тенденції в організації та методиці іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Польщі та Чехії; визначити результатом цієї підготовки сформовану готовність до професійної педагогічної діяльності в умовах глобалізації.

Для досягнення мети й розв'язання визначених завдань було використано такі взаємопов'язані **методи дослідження**:

загальнонаукові теоретичні (комплексний аналіз бібліографічної та методичної літератури з порушеної проблеми, аналіз, порівняння та узагальнення) для виявлення особливостей іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії;

історико-системний – для аналізу автентичних джерел, офіційних документів країн, що досліджуються, вивчення процесу становлення і розвитку вищої педагогічної освіти та іншомовної підготовки майбутніх учителів;

компонентно-структурний – для виокремлення основних складових систем іншомовної підготовки вчителів нефілологічних спеціальностей та обґрунтування напрямів їх розвитку;

структурно-функціональний – для аналізу структурно-змістових, організаційних і дидактичних засад іншомовної підготовки фахівців означеного напрямку;

компаративно-педагогічний – для порівняння та виявлення подібних і відмінних підходів до іншомовної підготовки вчителів немовних спеціальностей у польському, чеському та українському досвіді;

інтерпретаційно-аналітичний – для виявлення раціонального і практично-ціннісного досвіду у наукових розробках з порівняльної педагогіки;

прогностичний – для обґрунтування перспектив розвитку системи іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Україні на основі творчого використання інноваційних ідей польського та чеського досвіду;

статистичні – для узагальнення даних щодо динаміки розвитку іншомовної підготовки майбутніх педагогів.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний аналіз теоретичних і методичних засад, основних тенденцій розвитку іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії, зокрема: з'ясовано концептуальні засади та методологічні підходи до іншомовної підготовки вчителя для об'єднаної Європи; виявлено вплив світової освітньої політики та євроінтеграційних процесів на організацію іншомовної підготовки майбутніх учителів у Польщі, Чехії та Україні; визначені загальні та специфічні тенденції розвитку, процесуальні аспекти та цілі іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії; запропоновано структурно-функціональну модель іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей для використання в Україні;

- *удосконалено* навчально-методичне й технологічне забезпечення процесу іншомовної підготовки майбутніх учителів; навчальні програми з профільних дисциплін, що викладаються іноземними мовами; положення про підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників та про прийом на підвищення кваліфікації працівників з інших закладів освіти;

- *подальшого розвитку набули* положення щодо напрямів осучаснення іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Україні з урахуванням позитивного польського та чеського досвіду.

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: здійснено дефінітивний аналіз і узагальнення змісту понять «іншомовна компетенція», «іншомовна комунікативна компетентність», «мультилінгвізм», «плюрилінгвізм», «полікультурність», «міжкультурна комунікація», «компетентнісний підхід в освіті», «інтернаціоналізація вищої освіти»; обґрунтовано доцільність запровадження нової, більш ефективної та прогресивної системи іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у вітчизняних педагогічних ЗВО з урахуванням кращих зразків польського та чеського досвіду; схарактеризовано організаційно-педагогічні засади іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії; сформульовано теоретичні положення, врахування яких уможливило імплементацію польського та чеського досвіду в педагогічних університетах України. Теоретичні положення та висновки створюють основу для вдосконалення фахової підготовки

майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей з урахуванням євроінтеграційних процесів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні методологічних основ і науково-методичних рекомендацій щодо вдосконалення іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Україні на основі творчого використання прогресивного досвіду Польщі та Чехії. Розроблені дисертантом, у тому числі у співавторстві з колегами, навчально-методичні посібники «Практичний досвід іншомовної підготовки майбутніх учителів в Польщі та Чехії», «Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов», «Професійна підготовка викладачів іноземних мов в умовах інформаційного суспільства», «Methodology and Principles of Scientific Research» і авторський навчальний блог (<https://vdrp-science.livejournal.com>) можуть бути використанні в педагогічних ЗВО України для підвищення мотивації студентів до вивчення іноземних мов і поліпшення якості їхньої іншомовної підготовки.

Основні наукові положення дисертації впроваджено в освітній процес Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-08/512 від 27.05.2020 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/24 від 15.05.2020 р.), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 172/02-13 від 28.02.2020 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1-285/3 від 02.06.2020 р.), Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» (довідка № 55/20-03-28-03 від 27.05.2020 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/01/574 від 19.02.2020 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 181 від 20.05.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати одержані автором самостійно. В працях, написаних у співавторстві, автору належать: порівняльний аналіз особливостей організації педагогічної освіти в Польщі та Чехії [2; 16; 27; 29; 40]; визначення шляхів модернізації педагогічної освіти в Україні в умовах європеїзації [30; 31; 35; 39], ідеї щодо вдосконалення іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей [3; 4; 10; 28; 32; 41; 42]; аналіз впливу знання англійської мови на професійну та наукову активність викладачів педагогічного університету [11; 13; 15; 21; 22; 23; 34; 36; 44; 45; 46; 48], розроблення методик і технологій викладання окремих дисциплін англійською мовою [5; 12; 18; 19; 38; 47]. Ідеї співавторів у дисертації не використані.

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретико-методологічні, методичні та практичні результати дослідження були апробовані в рамках чеського проекту «Proměny pedagogických fakult a univerzit pro XXI. století» («Трансформації педагогічних факультетів і університетів XXI століття»), що був реалізований у 2020 році педагогічним факультетом Університету імені Масарика на базі українського проекту «Прогресивне управління університетом» (2017-2018 рр.), а також у доповідях на конференціях різних рівнів, зокрема:

міжнародних – «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics» (Lublin, 2017), «Innovations and Modern Technology in the Educational System: Contribution of Poland and Ukraine» (Sandomierz, 2017), «Science and life» (Karlovy Vary, 2017), «Linguistic Training of Students of Universities of Non-philological Specialities in the Context of Bologna Process and Recommendations of the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment» (Одеса, 2017), «Педагогические инновации – 2017» (Витебск, 2017), «Society, Integration, Education» (Rezekne, 2018, 2019, 2020), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2004, 2018);

всеукраїнських – «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2017, 2018), «Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір» (Дніпро, 2019); «Філологічні горизонти: науковий, лінгводидактичний, філософський, соціальний, національно-патріотичний вектори» (Вінниця, 2019);

загальноуніверситетських: «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 2014, 2016), «Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи : теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2018), а також на засіданнях науково-методичних семінарів кафедри педагогіки та професійної освіти та кафедри методики навчання іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Сучасні тенденції розвитку професійної технічної освіти в Польщі» (спеціальність 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти) була захищена в 2010 році, її матеріали у тексті докторської не використані.

Публікації. Результати дослідження відображено в 48 публікаціях автора, зокрема: 1 одноосібна монографія, 1 колективна монографія, 4 навчально-методичних посібники, 20 статей у наукових фахових виданнях України (з них 1 – у виданні, що індексується в базі Scopus; 2 – Web of Science; 7 – Copernicus), 6 публікацій у закордонних періодичних виданнях (з них 1 – у виданні, що індексується в базі Scopus; 3 – Web of Science; 1 – Copernicus); 4 статті у наукових виданнях України; 7 – статей у збірниках матеріалів конференцій (з них 4 у закордонних); 3 інформаційно-аналітичні збірники; 1 навчальна програма; 1 свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації (українською, російською, англійською мовами), вступу, шести розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (753 найменування, з них 495 – іноземними мовами) на 513 сторінках та 12 додатків на 79 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 592 сторінки, основний текст дисертації займає 422 сторінки. Робота містить 17 рисунків на 9 сторінках і 13 таблиць на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, об'єкт і предмет дослідження, сформульовано основні завдання, викладено концепцію та охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну й практичну значущість одержаних результатів, описано особистий внесок дисертанта, зазначено відомості про стан апробації й упровадження одержаних результатів, представлено структуру дисертації.

У першому розділі – **«Іншомовна підготовка фахівців як глобальна педагогічна проблема»** – визначено й охарактеризовано ключові поняття дослідження, проаналізовано політику країн Європейського Союзу та України в сфері розвитку іншомовної підготовки громадян, визначено сучасні європейські тенденції в галузі іншомовної освіти.

На основі дефінітивного аналізу основних понять, що використовуються в процесі дослідження педагогічної проблеми іншомовної підготовки майбутніх учителів, шляхом вивчення широко спектру думок, міркувань, визначень провідних вітчизняних і закордонних науковців, зроблено висновок, що як українські, так і європейські (зокрема, польські та чеські) педагоги-дослідники, в основному, вкладають однаковий смисл і мають спільне бачення змісту таких понять як «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід в освіті», «іншомовна підготовка», «іншомовна комунікативна компетентність», «глобалізація», «інтернаціоналізація вищої освіти», «мультилінгвізм», «плюрилінгвізм», «міжкультурна комунікація», отже перебувають в однаковому понятійному та термінологічному контексті.

Аналіз основних нормативних актів, що прямо або опосередковано регулюють питання іншомовної освіти, демонструє, що значення якісної іншомовної підготовки фахівців, і, як наслідок, необхідність відповідного удосконалення систем освіти на всіх щаблях неодноразово підкреслюється в основоположних документах, довгострокових програмах Європейського Союзу. Більшість рекомендацій Ради Європи з мовної освіти знайшли своє відображення у низці законодавчих документів, що визначають державну політику іншомовної освіти Польщі та Чехії на найближчі роки та в довгостроковій перспективі. Як наслідок, відбувається активізація впливу прогресивної освітньої політики розвинених європейських держав на наявні системи професійної підготовки в досліджуваних країнах. З початку нового тисячоліття урядами та профільними міністерствами обох країн прийняті документи, що сприяли реформуванню національних систем іншомовної підготовки. На основі аналізу базових аспектів державної політики з питань вивчення іноземних мов в закладах освіти Чехії та Польщі стверджуємо, що керівництво обох держав приділяє належну увагу проблемі іншомовної компетентності своїх громадян. Напрацьована законодавча база, стратегічні рішення, урядові ініціативи та інші загальнодержавні заходи цілком відповідають основним вимогам ЄС щодо політики мультилінгвальності. Отже, використання позитивного досвіду Чехії та Польщі в контексті державної законодавчої підтримки системи іншомовної підготовки фахівців сприятиме

визначенню пріоритетів державної політики іномовної освіти та її удосконалення в українських сучасних реаліях.

Аналіз сучасних європейських тенденцій у галузі іномовної освіти показує, що в сучасному світі відбуваються принаймні три взаємопов'язаних процеси, які потребують високого рівня іномовної підготовки: глобалізація, інформатизація та взаємовплив культур. По мірі збільшення інформаційних потоків, посилення міжнародної кооперації та глобалізації економіки, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) зростає необхідність в ефективній міжкультурній комунікації. Володіння іноземною мовою, насамперед англійською, нині є конкурентною перевагою, яка впливає на всі основні сфери життєдіяльності людини: науково-технічні інновації, працевлаштування, економічну ситуацію, суспільні відносини. Також відбувається значне збільшення контингенту іноземних студентів, які прагнуть до здобуття вищої освіти закордоном і до оволодіння іноземною мовою з метою її практичного використання як у власній країні, так і в інших.

Теоретичний аналіз досліджень з проблем і особливостей сучасної європейської мовної освіти показує, що для неї найбільш характерними є концепції глобалізації, інтернаціоналізації, етно-релятивістського світогляду, коннективізму, відкритих освітніх ресурсів, соціально-професійної та культурної мобільності викладачів і студентів, поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти. Всі ці концепції безпосередньо стосуються іномовної підготовки майбутніх учителів і вимагають розвитку низки важливих особистісних характеристик, таких, як комунікативність, толерантність, гуманітарна грамотність, здатність до полікультурної взаємодії. У зв'язку з цим зростає роль іноземної мови як навчальної дисципліни, для якої характерні гнучкість організаційно-діяльній та змістової структури, варіативність інформаційних і методичних компонентів.

Нова європейська філософія освіти зумовила й суттєві зміни в концептуальних засадах іномовної підготовки. В основу сучасних європейських концепцій вивчення іноземних мов покладені, по-перше, теорія педагогічного спілкування, спрямована на розвиток пізнавальної активності студентів, в рамках якої намітилася значна кількість різних інтерпретацій комунікативності; по-друге, ідея індивідуалізації навчання та самостійності студентів, яка основною метою освіти визначає якнайкраще пристосування особистості до практичної діяльності, до швидкої адаптації в житті, а в основу процесу навчання ставить персональний інтерес студентів, чия активність і самостійність повинні заохочуватися.

Здійснивши аналіз досліджень польських і чеських науковців щодо суті, змісту й структури іномовної підготовки майбутніх учителів немовного профілю, ми дійшли висновку, що для життя та професійної діяльності в глобалізованому світі сучасним педагогам необхідна міжкультурна компетентність, для формування якої недостатньо лише володіти іноземною мовою. Потрібна сформована готовність до: міжкультурної комунікації, професійної діяльності в іномовному просторі, адаптації до інших соціокультурних умов, самонавчання за допомогою іномовних джерел

наукової інформації, визначення ефективності та доцільності білінгвальної освіти тощо.

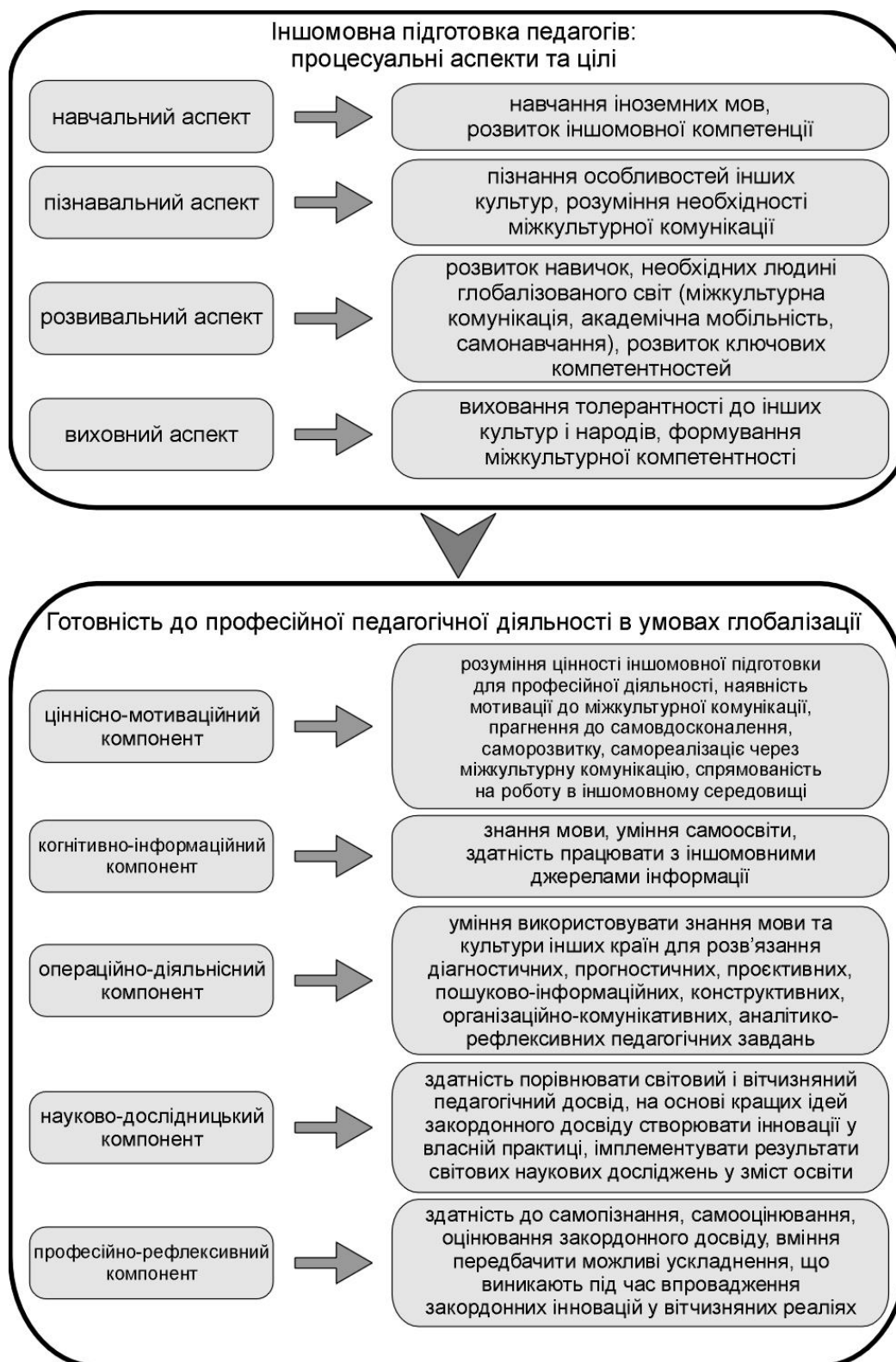

Рис. 1. Структурно-функціональна модель іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у ЗВО Польщі та Чехії (узагальнено та систематизовано автором).

Така готовність є: інтегрованою, цілісною та динамічною характеристикою сучасного педагога, який живе і працює в глобалізованому світі; необхідною умовою успішного виконання професійної діяльності в мультикультурному освітньому просторі; певним рівнем мобілізації внутрішніх резервів учителя з метою організації освітнього та самоосвітнього процесу в іншомовному середовищі. Сформуванню такої готовності можна в процесі іншомовної підготовки, яка не обмежується лише вивченням іноземних мов, а є структурно набагато ширшою, оскільки включає різні аспекти іншомовної освіти, а саме: навчальний, пізнавальний, розвивальний, виховний (Рис. 1).

Навчання іноземним мовам, на переконання польських і чеських науковців, є лише окремим аспектом іншомовної підготовки. У її структурі більш важливими для вчителя, який працює в глобалізованому світі, є інші три аспекти.

У межах освітньої політики ЄС вважається необхідним вивчення принаймні двох іноземних мов, причому одна з них, як правило, англійська, що традиційно виступає в ролі мови міжнародного спілкування не лише в Європі, а й в усьому світі, оскільки англійська комунікативна компетентність є не лише предметом повсякденного застосування для будь-якої освіченої людини, а також необхідним інструментом формування у громадян почуття «європейської ідентичності». Реалізація принципу навчання впродовж життя (lifelong learning) є магістральним напрямом розвитку європейської системи освіти. У Програмі дій Європейського Союзу в сфері навчання впродовж життя іншомовній комунікативній компетентності надано особливого значення, тому мовний напрям віднесений до міжсекторальної частини, тобто тієї, що пронизує всі етапи освіти.

У другому розділі – **«Історико-педагогічні засади іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти Польщі та Чехії»** – здійснено ретроспективний аналіз розвитку систем вищої освіти та визначено основні етапи розвитку педагогічної освіти в цих країнах, охарактеризовано іншомовну компетентність громадян Польщі і Чехії, проаналізовано особливості іншомовної підготовки майбутніх учителів у контексті сучасних загальноєвропейських лінгвістичних процесів.

Сучасні системи підготовки педагогів у Республіці Польщі та Чеській Республіці сформувались у результаті численних попередніх трансформацій з урахуванням багаторічного позитивного та негативного досвіду. Впродовж майже півстоліття обидві державами були комуністичними, а тому мали надзвичайно бюрократизовану систему вищої, в тому числі педагогічної, освіти, що була тоталітарною за природою. Принципи навчання були уніфіковані зі стандартами радянської системи освіти, а самі педагогічні заклади перетворились на осередки інтенсивної пропаганди комуністичної ідеології.

Незважаючи на подібний історичний бекграунд, після встановлення демократичного державного устрою Польща та Чехія обрали різні підходи до реформування національних систем вищої педагогічної освіти. Польська освітня політика здебільшого визначалася законами та правилами ринкових

відносин, у той час як чеські освітяни більше довіряли державному регулюванню. В обох країнах заклади вищої освіти поступово звільнялися від суворого бюрократичного контролю, проте темпи були різними. Польща зазнала більш спонтанного та швидкого реформування, на відміну від Чехії, де процес розвивався поступово і більш контрольованим способом. Це призвело до виникнення низки принципових відмінностей у функціонуванні системи вищої освіти, які зберігаються донині. Проте, обидві держави мають, принаймні, три однакові проблеми: питання забезпечення якості послуг вищої освіти; асиметричний розподіл інформації на ринку послуг вищої освіти; нестача кваліфікованого академічного персоналу на ринку освітніх послуг.

Безсумнівним є той факт, що, попри численні трансформації, системи підготовки вчителів у Польщі та Чехії все ще є недосконалими. Однією з головних проблем освітяни називають занадто велике розмаїття інституцій, що провадять педагогічну освіту (особливо в Польщі). Фахівці рішуче виступають за концентрування педагогічної освіти лише в спеціалізованих університетах з огляду на вищу якість університетської освіти порівняно з іншими закладами.

Вивчивши питання іншомовної компетентності громадян Польщі та Чехії в контексті сучасних загальноєвропейських лінгвістичних процесів, ми дійшли висновку, що в польському та чеському суспільствах домінує чітке усвідомлення того, що без знання іноземної мови, насамперед англійської, неможливо повноцінно користуватися досягненнями в галузі ІКТ, зокрема Інтернет, а також успішно влаштуватись на європейському ринку праці. Після вступу до ЄС і створення додаткових можливостей працевлаштування іншомовна компетентність стала необхідністю для представників багатьох професій на польському та чеському внутрішніх ринках праці, щороку спектр таких професій розширюється. В чеському та польському соціумах домінують три іноземні мови: англійська, німецька та російська. Іншомовна компетентність є проявом західноєвропейської моделі розвитку польського та чеського суспільств, а найбільш очевидним є зміщення іншомовної компетентності від російської (представників старшого покоління) в бік англійської мови (представників молодшого покоління). Серед молоді найбільша активність у сфері вивчення іноземних мов спостерігається у віковій категорії людей 25-35 років, які є найбільш вмотивованими, оскільки вже скористалися перевагами нової соціально-економічної системи, відчули позитивні тенденції, пов'язані з освітою закордоном, а також використанням іноземних мов в професійній діяльності. Іноземна мова, особливо англійська, є обов'язковою для вивчення в загальноосвітніх школах і в професійній підготовці всіх без винятку фахівців у ЗВО Польщі та Чехії, зокрема й у підготовці майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей.

У третьому розділі – **«Організаційно-педагогічні основи іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії»** – визначено основні організаційно-педагогічні заходи, що забезпечують якісну іншомовну підготовку майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії; досліджено особливості створення мотиваційного контексту іншомовної підготовки майбутніх учителів

нефілологічних спеціальностей; представлені інноваційні технології ефективного розвитку ключових компетентностей на заняттях з іноземної мови для професійного спілкування, проаналізовано, яким чином відбувається підготовка майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей до роботи за методикою предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL).

Питання найефективнішого викладання іноземних мов майбутнім учителям нефілологічних спеціальностей активно цікавить польських і чеських педагогів. Такий інтерес, насамперед, пов'язаний з тим, що іноземна мова для професійного спілкування не є «типовою» навчальною дисципліною. З одного боку, іноземна мова – це потужний ресурс, що використовується людьми для створення сенсів і вираження значень в усіх аспектах життя, а з іншого боку – в інституціональних умовах вона здебільшого зводиться до змісту навчальних програм. Безумовно, на зміст і методи іншомовної підготовки мають вплив як новітні дослідження в сфері підвищення ефективності засвоєння іноземних мов, так і суспільні зміни.

Європейські стандарти диктують польським і чеським педагогам освітньо-кваліфікаційні вимоги до професійної діяльності майбутніх учителів, в тому числі, у розрізі їхньої іншомовної компетентності. Технологічні зміни, динамічний розвиток багатьох галузей науки та нові відкриття призводять до того, що знання, які людина здобуває в школі, коледжі та/або університеті, швидко втрачають свою актуальність. Готовність до навчання впродовж життя в обох країнах вважається надзвичайно важливою з точки зору потреб ринку праці. Крім того, активна участь у суспільному житті ставить перед майбутніми вчителями велику кількість проблем, що вимагають відповідних компетентностей для їх вирішення. До таких компетентностей, зокрема, належать навички пошуку та відбору інформації, свідоме та відповідальне використання мови. Вимоги ринку праці, що ставляться до працівників освітньої галузі, також динамічно змінюються, адже успіх сьогодні насамперед забезпечується завдяки «гнучким навичкам» (soft skills).

З тих пір, як Європейські стандарти іншомовної підготовки були чітко закріплені рекомендаціями з мовної освіти (CEFR), у багатьох європейських країнах (включаючи Польщу та Чехію) відбулися кардинальні зміни у методиках викладання іноземних мов. Інноваційні дидактичні рішення, які використовують у польських і чеських педагогічних ЗВО в іншомовній підготовці майбутніх учителів, є запорукою ефективного навчання в умовах полікультурності та відповідають більшості критеріїв, що забезпечують готовність до професійної педагогічної діяльності в епоху глобалізації. Сучасне ефективне навчання іноземним мовам розуміється ними як таке, в якому об'єктом вивчення є навколишній світ, де студенти взаємодіють з іншими людьми, намагаються поєднати нові знання з тим, що вони вже знають з попереднього досвіду, і з тим, що знадобиться в майбутньому. Викладачі заохочують висунення аргументів і відкриття закономірностей самими студентами, що сприяє вдосконаленню навичок самостійного усвідомлення та вирішення проблем.

Оскільки мотивація є індивідуальною внутрішньою справою студента, викладачеві логічніше створити освітній контекст, який самі ж студенти визнаватимуть мотивуючим, аніж напругу мотивувати кожного. Створення такого контексту відбувається шляхом: гармонійного поєднання інтерналізації та екстерналізації отримуваних знань; акцентування на мисленні вищого порядку (аналіз, синтез, оцінювання); виконанні завдань, більше спрямованих на розумову, ніж на фізичну діяльність; дослідження студентами власного досвіду, ставлень, цінностей.

Дидактичні рішення, спрямовані на створення мотиваційного контексту (концептуальні карти, метод «перевернутого» класу, метод дуоетнографічних діалогів та інші), стосуються питань, що визначаються самими студентами як такі, котрі мають для них особисту цінність і можуть бути використані в майбутньому. Вони широко використовуються польськими та чеськими педагогами в процесі іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей. Ці рішення ідеально вписуються в концепцію глобалізаційної хвилі та докладно ілюструють сучасний стан знань педагогів про те, як має виглядати ефективне навчання іноземній мові.

В обох країнах у вивченні іноземних мов переважають діяльнісно-комунікативний, компетентнісний, конструктивістський, завданневий, контекстний, інтеркультурний і культурологічний методологічні підходи. Синтез цих підходів у іншомовній підготовці перетворює навчальний матеріал на особистісно-значущий для студентів і викладачів; сприяє не стільки накопиченню знань, скільки вмінню використовувати ці знання в спілкуванні з представниками інших культур, що є вкрай важливим у сучасному глобалізованому світі.

У відповідь на потребу в оновленні змісту та методів навчання професійно-орієнтованому спілкуванню іноземною мовою польські та чеські педагоги також звертаються до нових комплексних освітніх технологій на основі *case-study methods*, у межах яких формування іншомовної комунікативної компетенції студентів здійснюється поетапно впродовж усього часу навчання в університеті (*production-oriented approach, teaching english as a foreign language for special needs, teaching english to speakers of other languages for special needs, stepwise-stepup tertiary science english education system*). Ці технології визначають формування практичних умінь і навичок іншомовного спілкування як головну мету навчання іноземній мові в професійному контексті.

Останнім часом у Польщі та Чехії все більша увага приділяється питанням застосування сучасних ІКТ в іншомовній підготовці, зокрема технологій, у яких завдання формування іншомовної комунікативної компетенції вирішуються шляхом поєднання традиційних аудиторних занять з інтенсивною самостійною роботою студентів із застосуванням комп'ютеризованих засобів навчання (*massive open online course, e-learning, distance learning, blended learning* та інших).

Окрім того, у професійній підготовці майбутніх учителів більшість викладачів продуктивно застосовують такі технології навчання іноземним

мовам, як flipped classroom technology, project-based learning technology, task-based learning and teaching, content and language integrated learning technology (CLIL) та аналогічні технології іншомовної підготовки. Важливою характеристикою ефективного вчителя CLIL є високий рівень володіння дидактичними навичками, що сприяє створенню продуктивного навчального середовища. Це базові компетенції якісної педагогічної підготовки, такі як здатність застосовувати активуючі методи навчання, уміння створювати різноманітні цікаві навчальні ситуації, адаптувати освітній процес до різних стилів і потреб навчання, знати, поважати та враховувати рівень іншомовної підготовленості учнів, активно залучати учнів до співпраці, обираючи відповідні організаційні форми.

У четвертому розділі – **«Формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в закладах вищої освіти Польщі та Чехії»** – проаналізовано вплив національно-культурних відмінностей на готовність польських і чеських студентів до міжкультурної іншомовної комунікації та охарактеризовано методи формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти Польщі та Чехії.

Польща і Чехія є доволі ієрархічними суспільствами, в яких дистанційованість влади сприймається як віддзеркалення об'єктивної реальності, тут популярна централізація. Державні установи, зокрема й ЗВО, очікують, що їм скажуть, що робити. Поляки та чехи переважно воліють до формалізації, стандартизації, дотримання писаних (і неписаних) правил поведінки, повільно звикають до нових умов демократії, капіталізму, вільного ринку. В цьому аспекті чеська культура виявляється значно прагматичнішою, тобто чехи швидше виявляють здатність адаптувати традиції до змінених умов, заохочують докладання значних зусиль в освіті, зокрема й в іншомовній підготовці, як спосіб гарантування кращого майбутнього.

Проте молоде покоління обох країн поступово відходить від догматичної парадигми та набагато легше адаптується до нових умов життя. Пришвидшити цей процес намагаються на заняттях з іноземної мови для професійного спілкування, виробляючи в майбутніх педагогів навички комунікації з представниками інших культур. Польські та чеські освітяни свідомі того, що вивчення іноземної мови має поєднуватися з вивченням культури тієї чи іншої країни і менталітету її жителів, саме тому міжкультурні відмінності враховані в програмі іншомовної підготовки майбутніх педагогів.

Знання міжкультурних відмінностей є важливою складовою в професійному контексті, і їх значення зростає з кожним роком. В умовах міграції населення та інтернаціоналізації освітньої галузі усвідомлення й урахування міжкультурних відмінностей поступово стає необхідністю для педагогічних працівників. Заняття з іноземної мови для професійного спілкування є дієвим засобом для вдосконалення міжкультурної комунікативної компетентності не лише студентів, а й викладачів, які активно реалізують себе у професійній діяльності. Використання вправ, що включають це питання, в навчальну програму з іноземної мови не лише збагачує заняття, а й звертає

увагу студентів на взаємопроникнення мови і культури іноземної держави як до приватної, так і професійної сфери людського життя.

Польські та чеські педагоги впевнені, що одним із важливих завдань є формування у майбутніх педагогів готовності до роботи в різнобарвному культурному середовищі. Окрім набуття необхідних знань і навичок з іноземної мови в межах професійної спеціалізації майбутнього вчителя, ключовою потребою є формування розуміння іноземної культури та готовності до міжкультурної комунікації, котрі разом формують його готовність до професійної педагогічної діяльності в умовах глобалізації. Тому в процесі вивчення іноземної мови студентам не лише пояснюють основні відмінності між культурами чехів (поляків) та представників інших народів, а готують до можливої роботи в полікультурному професійному (навчальному) середовищі, інтегруючи міжкультурний контент безпосередньо в програму з іноземної мови для професійного спілкування.

Усвідомлюючи тенденцію до створення глобалізованого суспільства, польські та чеські викладачі намагаються формувати готовність майбутніх учителів до командної роботи безпосередньо на заняттях з іноземної мови для професійного спілкування. Найпопулярнішою практикою є відпрацювання навичок роботи в команді через залучення студентів до виконання групових проектних завдань, адже різні типи проектів дозволяють не лише розвивати навички співпраці, а й заохочують до взаємного використання знань. Важливою частиною курсу іноземної мови для професійного спілкування в Польщі та Чехії є заняття, на яких не лише аналізується поточний стан справ, а й обговорюється ефективність запровадження в різних країнах Європи та світу конкретних правових ініціатив.

На думку польських і чеських педагогів, міжкультурна компетентність є поняттям настільки ж широким та об'ємним, як і сама культура. Відносно іншомовної освіти, то її розглядають як ціль, досягнути якої можливо шляхом використання релевантних методів, стратегій і навчальних матеріалів учителем, який сам повинен мати високий рівень міжкультурної компетентності

Усвідомлення необхідності підготувати майбутніх учителів до найкращого способу функціонування в мультикультурному світі не дозволяє польським і чеським викладачам залишатись пасивними в аспекті міжкультурного навчання. Тому вони застосовують у процесі іншомовної підготовки майбутніх учителів такі практичні вправи, увага в яких зосереджена на представленні спеціалізованих методів і завдань, що спрямовані на розвиток іншомовної комунікативної компетентності на заняттях з іноземної мови для професійного спілкування. Серед найбільш розповсюджених методів її формування: техніка моделювання іншомовних комунікативних ситуацій (симуляції, рольові ігри), вправи з використанням «цибулевих» діаграм, завдання на формування сприйняття (простий, трьохфазний і маніпульований опис зображення, зміна перспективи, зниження порогу сприйняття), завдання на формування навичок правильного розподілу значень (міркування на тему пустих місць, створення смислових колажів із зображень і різних типів тексту, встановлення пріоритетів, системні запитання), вправи, спрямовані на розвиток

вміння порівнювати різні культури (узагальнення та диференціація, стереотипна оцінка, усвідомлення упередженого ставлення, сприйняття іншомовних текстів та фільмів), вправи на розвиток дискурсивних навичок у міжкультурних ситуаціях (вибір адекватного реєстру розмови, тлумачення комунікації, аналіз критичних інтерактивних ситуацій, тематичних досліджень).

Описані методи та вправи є частиною «прихованої» міжкультурної освіти, що передбачає інтеграцію міжкультурного навчання з іншомовною підготовкою. Їх застосування допомагає майбутнім учителям краще усвідомити відмінності та подібності між рідною та іншими культурами, розвиває здібність до ефективного розв'язання складних ситуацій спілкування, що спричинені культурним розмаїттям. Польські та чеські педагоги, усвідомлюючи, що розвиток міжкультурної компетентності не відбувається лише лінгвістичними та комунікативними засобами, все частіше розглядають ці методи як частину процесу оволодіння іноземною мовою, оскільки, в доповнення до позитивного впливу на формування міжкультурної компетентності майбутніх вчителів нефілологічних спеціальностей, вони також сприяють розвитку мовних і комунікативних компетенцій студентів, вдосконаленню індивідуальних мовних навичок (основних і часткових), заохоченню самостійності, посиленню мотивації до вивчення іноземних мов.

У п'ятому розділі – **«Автономізація процесу іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії»** – представлена проблема індивідуалізації іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Польщі та Чехії; здійснено порівняльний аналіз готовності польських і чеських студентів педагогічних ЗВО до використання сучасних ІКТ в освітньому процесі; окреслено шляхи заохочення майбутніх вчителів нефілологічних спеціальностей до автономної роботи в процесі вивчення іноземних мов, продемонстровано, як польські та чеські педагоги розвивають навички автономної роботи та самооцінювання майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в процесі іншомовної підготовки.

Успішність іншомовної підготовки визначається під впливом сукупності особистісних факторів, які або є повністю (значною мірою) незмінними (вік, стать, індивідуальні інтелектуальні та мовні здібності, тип особистості), або можуть бути модифіковані завдяки навчальній діяльності (індивідуальні стилі та стратегії навчання, індивідуальні переконання, мотивація, готовність до іншомовного спілкування, мовна тривога, відчуття нудьги, цікавості, задоволення від навчання). У процесі іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей (на відміну від студентів-мовників), проблема впливу особистісних факторів на успішність у вивченні іноземної мови має глибший характер з огляду на більш виражену нерівномірність стосовно готовності до вивчення іноземної мови, яка не є профільним предметом.

Оскільки через обмеженість у часі та навантаження викладачів, адаптація заходів і завдань під індивідуальний профіль кожного студента є майже не

здійсненню, найважливішою функцією викладача іноземної мови є ознайомлення з індивідуальними відмінностями студентів настільки добре, щоб мати змогу найбільш ефективно підтримувати їхнє самостійне навчання поза аудиторією. Процес самостійного навчання студентів досягає своєї максимальної ефективності лише у випадку, коли студенти достатньо усвідомлюють свої власні індивідуальні особливості та здатні правильно використовувати ці відмінності у вивченні іноземних мов.

Також необхідно мати уявлення щодо готовності майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей використовувати сучасні ІКТ як у навчальному процесі загалом, так і для вивчення іноземних мов зокрема, тобто одержати релевантну інформацію, чому студенти використовують (не використовують) ті чи інші інструменти, застосунки, програмне та апаратне забезпечення, а також з'ясувати потреби, складнощі й очікування студентів щодо роботи в електронному навчальному середовищі.

Навчальна автономія є обов'язковим елементом формування ключових компетентностей, затверджених у 2018 році Радою ЄС у межах Рамкової програми оновлення ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Результати спостережень демонструють, що в Польщі та Чехії невпинно зростає кількість викладачів, які перестають виконувати традиційну роль основного провайдера знань. У свою чергу, студенти поступово перестають просто користуватися інструкціями викладача: вони все більше починають впливати на те, як проводиться заняття, який контент вивчається, яким чином вони бажають отримувати знання та розвивати мовні навички, який темп роботи є для них оптимальним, які матеріали (джерела) вони хочуть використовувати. Поступовий перерозподіл попередніх обов'язків викладача та студентів є невід'ємним елементом підтримки навчальної автономії. Завдяки тому, що студент має реальний вплив на перебіг подій в аудиторії, він отримує відчуття контрольованості процесу власного навчання, тобто стає більш автономним. Отже, однією з головних цілей в цьому аспекті є: по-перше, формування у студента збалансованого розуміння самого феномену навчальної автономії; по-друге, вироблення позитивного ставлення до принципу автономності навчальної діяльності; по-третє, заохочення до автономії шляхом створення навчальних ситуацій, які допоможуть кожному студентові максимально ефективно проявити свою самостійність.

Навчальні ситуації із застосуванням мапи мрій і цілей, діалогових карток використовується викладачами для розвитку навичок автономної роботи, оцінювання (самооцінювання), творчості, спонукаючи студентів до роздумів щодо цілей, уподобань, бажань, сподівань, пошуку власного місця в процесі навчання, завдяки чому є додатковим чинником збільшення привабливості занять з іноземної мови для професійного спілкування. Зазначені засоби є прикладом практичної підтримки автономії студентів у вивченні іноземної мови, здебільшого, за межами аудиторії. Однак, подібні дидактичні рішення потребують ретельної підготовки, терпіння, часу, відкритості до здобуття нового досвіду як з боку викладача, так і студента.

Заохочення до навчальної автономності є ефективним інструментом подолання часових обмежень, пов'язаних із визначеною відносно невеликою кількістю годин, що відводяться в польських і чеських університетах на вивчення іноземної мови для професійного спілкування. Також зауважимо, що підтримка незалежності студента як у навчальній аудиторії, так і поза її межами, дуже важлива не лише в освітньому контексті. Готовність майбутніх учителів до прийняття самостійних рішень у школі також впливає на формування незалежної позиції в інших сферах життя, повного викликів та постійно змінюваного.

У шостому розділі – **«Результати імплементації польського та чеського досвіду іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у педагогічних закладах вищої освіти України»** – проаналізовано стан іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Україні, визначено шляхи імплементації польського та чеського досвіду в педагогічних закладах вищої освіти України (викладання навчальних дисциплін іноземною мовою, інтенсивне використання особистісно орієнтованих та інформаційно-комунікаційних технологій, залучення студентів до міжнародної діяльності, організація обміну досвідом між викладачами українських і закордонних педагогічних ЗВО), доведено ефективність такої імплементації.

Викладений у розділі матеріал доводить наявність спільних і відмінних рис в інноваційних методах і технологіях, що використовуються українськими, польськими та чеськими ЗВО в іншомовній підготовці. Порівняльний аналіз досвіду українських, польських і чеських педагогічних ЗВО дав можливість відслідкувати та наслідувати передові тенденції у викладанні іноземних мов для досягнення максимальної ефективності.

Окремі методологічні підходи й технології організації іншомовної підготовки педагогів у Польщі та Чехії заслуговують на імплементацію в Україні. Визначаємо чотири основні напрями іншомовної підготовки вчителів нефілологічних спеціальностей, за якими українським освітянам необхідно посилити роботу:

1) підвищення мотивації студентів до вивчення іноземних мов, зокрема, шляхом збільшення кількості загальноосвітніх і спеціальних дисциплін, які викладаються іноземною мовою;

2) розвиток міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, зокрема, шляхом пропагування ідей мульти- та плюрилінгвізму, виховання у студентів почуття «європейськості», залучення їх до міжнародної співпраці, участі в міжнародних грантах, проектах, програмах академічного обміну;

3) підвищення рівня навчальної автономності студентів, зокрема завдяки впровадженню інноваційних особистісно орієнтованих технологій навчання, збільшення частки самостійної роботи, індивідуалізації навчального процесу, використанню дистанційних форм вивчення іноземних мов, інтенсивному застосуванню ІКТ;

4) обмін досвідом викладання іноземних мов між європейськими закладами вищої педагогічної освіти, зокрема, шляхом популяризації наукового туризму серед викладачів, їхній участі у закордонних стажуваннях тощо.

Перебіг і попередні результати реалізації зазначених способів імплементації кращого польського та чеського досвіду у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського докладно представлено в роботі. Вже сьогодні маємо певні напрацювання та здобутки. Констатуємо значне прагнення викладачів оптимізувати освітній процес і бажання підвищити іншомовну компетентність майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей з урахуванням кращого європейського досвіду, що спонукає наших колег активніше застосовувати не лише інноваційні технології викладання із залученням ІКТ, а й нову методологію іншомовної підготовки. Йдеться, насамперед, про збільшення навчальної автономності студентів, акцентування на проектній роботі, а також викладання окремих дисциплін іноземною мовою. Як показало дослідження, українські студенти все більше долучаються до програм академічного обміну, здобуття подвійного диплому, проте, наразі це здебільшого стосується студентів-мовників. Навіть з урахуванням їх, відсоток студентів, що задіяні в такій роботі, в десятки разів поступається кількості польських і чеських студентів. Набагато більше роботи доведеться зробити у напрямках посилення мотивації студентів нефілологічних спеціальностей до вивчення іноземних мов та підвищення рівня їхньої міжкультурної іншомовної компетентності. Проте, на нашу думку, саме така методологія іншомовної підготовки майбутніх учителів на даному етапі гарантуватиме найкращий і найшвидший результат.

Способи імплементації європейського досвіду іншомовної підготовки в педагогічних університетах України

Особливості європейського досвіду іншомовної підготовки учителів	Способи імплементації в університетах України
Висока мотивація студентів до вивчення іноземних мов (особливо Чехія)	Підвищення мотивації шляхом викладання окремих дисциплін іноземною мовою
Індивідуалізація навчання (автономність студента) (переважно Польща), зокрема завдяки інтенсивному застосуванню ІКТ (і Польща, і Чехія)	Застосування інноваційних особистісно орієнтованих технологій навчання, збільшення частки самостійної роботи, використання дистанційних форм навчання
Розвиток міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності (переважно Польща)	Залучення студентів до міжнародної співпраці, академічних обмінів, участі в міжнародних грантах
Обмін досвідом викладання іноземних мов з європейськими ЗВО	Організація наукового туризму, участь у закордонних стажуваннях

Наше бачення способів ефективної імплементації описаного в попередніх розділах закордонного досвіду в українських педагогічних університетах представлено в таблиці.

У контексті реалізації тенденцій інтеграції та інтернаціоналізації освіти загальною для вищої школи європейських країн й Української держави нині є спрямованість на підвищення якості іншомовної підготовки не лише майбутніх учителів, а й рівня міжкультурної компетентності викладачів ЗВО як невід'ємної складової їхньої загальної професійної компетентності, чинника конкурентоспроможності й запоруки ефективності соціально-професійної комунікації в європейському просторі.

До постійного підвищення рівня міжкультурної компетентності науково-педагогічних працівників ЗВО спонукають такі причини:

- 1) інтернаціоналізація науки (міжнародні публікації, гранти, обмін);
- 2) необхідність аналізу оригінальних іноземних наукових текстів;
- 3) вимога написання анотацій до дисертацій і статей іноземною мовою;
- 4) можливість стажування в закордонних освітніх закладах;
- 5) потреба у викладачах, які можуть навчати іноземних студентів;
- 6) вимога наукової спільноти володіти іноземною мовою на рівні B2-C1;
- 7) статус англійської мови як основного засобу спілкування в IT-сфері;
- 8) можливість почуватися вільно, відвідуючи закордонні конференції;
- 9) підвищення авторитетності особистості, яка володіє іноземною мовою.

Оскільки Україна вибрала європейський вектор розвитку, в нашій державі необхідно забезпечити надходження іноземних підручників і журналів до бібліотек, організувати переклад і адаптацію визнаних у Європі та світі наукових праць і навчальних матеріалів до українського освітнього простору. З іншого боку, перед українськими науковцями відкриваються можливості представити результати своїх досліджень європейській і світовій науковій спільноті. В Україні, як і в більшості держав пострадянського простору, спостерігаємо неготовність випускників закладів вищої освіти, зокрема й педагогічних, до спілкування іноземною мовою та опрацювання іншомовних джерел наукової інформації.

Вивчення та використання прогресивного європейського досвіду значно прискорить наближення української системи професійної освіти до європейських стандартів. Зроблено висновок про необхідність спеціальних організаційних заходів для адекватного реагування на світову тенденцію академічної міграції студентів і викладачів, а також залучення представників міжнародних наукових спільнот до українських закладів освіти. Основним завданням є запровадження рекламних заходів з метою представлення вітчизняної науково-навчальної інфраструктури в максимально привабливому світлі. Необхідно заохочувати діяльність інститутів, університетів, науково-дослідних центрів, спрямованих на розвиток наукового туризму з урахуванням основних мотиваційних чинників, що спонукають викладачів вищої школи брати участь у таких програмах.

Отже, здійснений аналіз показав, що особливу увагу вітчизняні й зарубіжні науковці приділяють нині питанням оптимізації процесу іншомовної

освіти, підвищенню потенціалу іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх педагогів, зокрема, й завдяки роботі з іншомовною науковою інформацією. Така потреба викликає необхідність упровадження дієвих змін у процес фахової підготовки майбутніх педагогів як на рівні організаційно-змістових засад розвитку продуктивності іншомовного освітнього середовища закладу, так і в форматі супроводу формування значущих особистісних ресурсів.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз українських державних документів (Національна доктрина розвитку України в XXI столітті, Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов «Speak Global – Go Global», Концепція «Нової української школи», «Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа)», «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейській освітній простір», «Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти (проект) МОН України») показав, що для України іноземні мови – це один із засобів входження в Європейський Союз, оскільки мобільність студентів, викладачів та інших громадян забезпечується знанням іноземних мов. У згаданих документах одним з пріоритетних завдань розвитку освіти в Україні визначено створення спільного мовного простору, що спонукає українських освітян приділити більше уваги розв'язанню проблеми вивчення іноземних мов, формуванню міжкультурного підходу до вивчення іноземної мови, в основу якого покладено підготовку молоді до практичного її використання в професійній діяльності.

Ознайомлення з науковими публікаціями українських дослідників щодо проблем іншомовної підготовки, а також власний досвід викладання англійської мови в магістратурі педагогічного університету дає підстави зробити висновок, що якість іншомовної підготовки педагогів в Україні потребує поліпшення. В нашій країні ЗВО не дотримуються чітких вимог стосовно загальноєвропейських рівнів мовної освіти. Враховуючи прагнення України щодо членства в ЄС, проблема іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей потребує якнайшвидшого розв'язання з урахуванням європейського досвіду, що відображений в основоположних документах, коротко- та довгострокових програмах ЄС.

Ключовими ідеями в європейській практиці підготовки педагогів є підвищення якості іншомовної підготовки; вивчення й вільне володіння більше, ніж однією мовою; використання інноваційних технологій у мовній освіті; створення гнучких навчальних програм; удосконалення мовної освіти завдяки міжнародному обміну, участі в програмах і грантах; забезпечення академічної мобільності в мультикультурному середовищі; формування практичних компетенцій використання мовних засобів для ефективної реалізації особистісних і професійних намірів.

2. Базовими поняттями в організації іншомовної підготовки у Польщі та Чехії є такі: іншомовна компетенція, іншомовна комунікативна компетентність,

мультилінгвізм, плюрилінгвізм, полікультурність, міжкультурна комунікація, компетентнісний підхід в освіті, інтернаціоналізація вищої освіти. Здійснивши порівняльний аналіз визначень ключових понять дослідження, робимо висновок, що польські та чеські дослідники розуміють суть компетентнісного підходу в іншомовній підготовці дещо ширше й глобальніше, ніж українські науковці. Саме на необхідності формування загальнокультурних цінностей, соціальної мобільності, здатності засвоювати світовий досвід акцентують увагу науковці із Польщі, Чехії, інших країн ЄС, а тому в цих країнах особлива роль в процесі іншомовної підготовки відведена розвитку міжкультурної компетентності та формуванню готовності до професійної діяльності в глобалізованому світі.

Іншомовна підготовка в цих країнах не зводиться лише до вивчення іноземної мови, вона є процесом набагато ширшим, який включає різні аспекти іншомовної освіти, а саме: навчальний (навчання іноземних мов, розвиток іншомовної компетенції), пізнавальний (пізнання особливостей інших культур, розуміння необхідності міжкультурної комунікації), розвивальний (розвиток навичок, необхідних людині глобалізованого світу (міжкультурна комунікація, академічна мобільність, самонавчання), розвиток ключових компетентностей), виховний (виховання толерантності до інших культур і народів, формування міжкультурної компетентності). Результатом такої іншомовної підготовки є сформована готовність педагога до професійної діяльності в умовах глобалізації.

Така готовність є інтегрованою, цілісною, динамічною характеристикою сучасного педагога, який живе і працює в глобалізованому світі; необхідною умовою успішного виконання професійної діяльності в мультикультурному освітньому просторі; необхідним рівнем мобілізації внутрішніх резервів учителя з метою організації освітнього та самоосвітнього процесу в іншомовному середовищі. Критеріями сформованості готовності вчителя нефілологічного профілю до життя та професійної діяльності в умовах глобалізації є: *ціннісно-мотиваційний* (розуміння цінності іншомовної підготовки для професійної діяльності, наявність мотивації до міжкультурної комунікації, прагнення до самовдосконалення, саморозвитку та самореалізації через міжкультурну комунікацію, спрямованість на роботу в іншомовному середовищі); *когнітивно-інформаційний* (знання мови, уміння самоосвіти, здатність працювати з іншомовними джерелами інформації); *операційно-діяльнісний* (уміння використовувати знання мови та культури інших країн для розв'язання діагностичних, прогностичних, проєктивних, пошуково-інформаційних, конструктивних, організаційно-комунікативних, аналітико-рефлексивних педагогічних завдань); *науково-дослідницький* (здатність порівнювати світовий і вітчизняний педагогічний досвід, на основі кращих ідей закордонного досвіду створювати інновації у власній практиці, імплементувати результати світових наукових досліджень у зміст освіти), *професійно-рефлексивний* (здатність до самопізнання, самооцінювання, оцінювання закордонного досвіду, вміння передбачити можливі ускладнення,

що виникають під час впровадження закордонних інновацій у вітчизняних реаліях).

3. З'ясовано, що Європа має найвищий рівень володіння англійською мовою (як іноземною) серед усіх регіонів світу. А якщо розраховувати середній показник для регіону лише по країнах ЄС і Шенгенської зони, то результат буде ще вищим. Цей успіх – результат багаторічних зусиль національних міністерств освіти та інших органів влади країн Європейського Союзу з просування ідеї багатомовності. Більшість рекомендацій Ради Європи з мовної освіти знайшли своє відображення у низці важливих документів, що визначають державну політику іншомовної освіти Польщі та Чехії на найближчі роки та в довгостроковій перспективі. З початку нового тисячоліття парламентами та профільними міністерствами обох країн прийняті важливі документи, які сприяли реформуванню національних систем іншомовної підготовки. Світова освітня політика та євроінтеграційні процеси призвели до того, що більшість педагогів у Польщі та Чехії володіють хоча б однією іноземною мовою на рівні B2. Це значно підвищує їхню професійну мобільність, активність, цінність і затребуваність на ринку освітніх послуг.

У польських і чеських університетах викладачі постійно намагаються імплементувати в освітній процес найновіші наукові досягнення, студенти виконують завдання, використовуючи найсвіжіший матеріал, дані та результати досліджень, які здебільшого представлені у світовому інформаційному просторі англійською мовою. Крім того, наразі в європейському освітньому та науковому просторі відбувається взаємодія різномовних термінологічних систем, що актуалізує проблему іншомовної компетентності вчителя. Тому Україна під час підготовки та вступу до ЄС потребує ретельного вивчення досвіду Чехії та Польщі щодо державної освітньої політики та міжнародного співробітництва у галузі іншомовної освіти.

4. Аналіз сучасних європейських тенденцій у галузі іншомовної освіти показує, що в сучасному світі відбуваються принаймні три взаємопов'язаних процеси, які потребують високого рівня іншомовної підготовки: глобалізація, інформатизація та взаємовплив культур. Ці процеси суттєво вплинули на політику в сфері іншомовної освіти усіх країн ЄС, у тому числі Польщі та Чехії.

Міністерством національної освіти Польщі введено обов'язкове вивчення англійської, починаючи з першого класу початкової школи, в якості першої іноземної мови, або з четвертого класу початкової школи – в якості другої іноземної мови. В свою чергу, Міністерством науки і вищої освіти Польщі було запропоновано обов'язкове вивчення англійської мови в усіх ЗВО країни. Про необхідність подальшого удосконалення системи іншомовної підготовки наголошується у численних розпорядженнях Міністрів національної освіти та науки і вищої освіти Польщі. Зокрема в «Програмі інтернаціоналізації вищої освіти» англійська мова визначається як *lingua franca* (мова, що використовується для комунікації між людьми, рідними мовами для яких є інші мови) сучасної освіти та науки, тому і науковці, і студенти повинні вільно володіти нею. Знання мови дозволяє студентам і викладачам отримувати користь від досвіду зарубіжних дослідницьких і освітніх центрів, забезпечує

популяризацію польських досягнень, підвищує інтенсивність та обсяги академічного обміну, вступ іноземців до польських закладів вищої освіти.

У свою чергу, чеські урядовці та освітяни підкреслюють визначну роль англійської та інших іноземних мов у численних законодавчих актах, постановах уряду та коротко- та довгострокових програмах розвитку освітньої системи Чехії. У цих документах сформульовані основні засади створення належних умов для підвищення рівня іншомовної компетентності педагогічних працівників і визначені стратегічні напрями досягнення поставленої мети. Серед них: забезпечення достатньої кількості кваліфікованих викладачів іноземних мов та їх безперервне навчання; розширення та застосування сучасних методів навчання, розробка якісних навчальних матеріалів у друкованому та мультимедійному представленні; широке використання ІКТ для реалізації комбінованих і дистанційних форм іншомовної освіти через електронне навчання.

У контексті сучасних інтеграційних процесів, в річищі згаданих вище загальноєвропейських тенденцій у мовній політиці, та відповідно до соціального замовлення, основними напрямками розвитку системи іншомовної підготовки у закладах освіти обох країн визначаємо такі:

1) модернізація та впровадження нових освітніх програм та інноваційних технологій (програми іноземними мовами, змішане навчання, методи проектів тощо);

2) створення належних умов для залучення кваліфікованих науково-педагогічних кадрів, у тому числі закордонних;

3) інтернаціоналізація науково-освітнього середовища (проведення спільних із закордонними фахівцями наукових досліджень, організація міжнародних наукових форумів, спільні публікації, проекти, програми тощо);

4) інтенсифікація академічної та наукової мобільності студентів і викладачів, встановлення партнерських відносин із провідними навчальними закладами Європи і світу, розвиток і вдосконалення англійського середовища.

У наукових публікаціях щодо проблеми іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей спостерігаємо кілька важливих тенденцій. *Перша тенденція* – оволодіння ціннісним змістом *іншомовної освіти* – спрямовує розуміння й реалізацію іншомовної підготовки не лише як процесу оволодіння знаннями і вміннями з іноземної мови, а і як засобу пізнання ними автентичної культури етносу, мова якого вивчається (лінгвокультурна освіта). *Друга тенденція* – оволодіння соціальним змістом *іншомовної освіти* – визнання суттєвого впливу іншомовної підготовки на формування особистості, розвиток інтелекту та міжкультурної компетентності студентів, їхнього світосприйняття й самовираження; робиться акцент на її високому адаптаційному потенціалі, який забезпечується здатністю іноземної мови виступати засобом пізнання, дослідження і розуміння навколишнього світу, налагодження ефективної інтракультурної соціальної і професійної комунікації (особистісна багатомовність) залежно від зміни життєвої ситуації та суб'єктивних потреб майбутніх педагогів. *Третя тенденція* – оволодіння педагогічним змістом *іншомовної освіти* – зміщення акцентів у з'ясуванні

впливу іншомовної підготовки на формування професійної компетентності майбутніх педагогів, підвищення їхньої фахової мобільності й конкурентоздатності на внутрішньому й світовому ринках праці.

Як бачимо з аналізу окреслених тенденцій, іншомовна підготовка нині визнана польськими та чеськими науковцями як важливий засіб особистісного розвитку, підвищення професійної компетентності, чинник успішного кар'єрного зростання.

5. Іншомовна професійна комунікативна компетентність розуміється українськими вченими так само, як і польськими та чеськими. Це здатність фахівців налагоджувати професійне спілкування іноземною мовою, розуміти й вільно використовувати в мовленні фахові іншомовні терміни, здійснювати пошук, накопичення й розширення обсягу професійно значущих знань у процесі іншомовного професійно орієнтованого спілкування з представниками інших лінгвоетнокультур та/або роботи з іншомовними джерелами інформації.

Поряд із традиційними методами навчання (комунікативний, граматико-перекладний, аудіолінгвальний, груповий, конструктивістський), викладачі іноземних мов надають перевагу інноваційним методам і технологіям (метод запитань і відповідей «Академії наук», метод «відкриття», дуальний метод, дистанційні та змішані методи тощо). Польські та чеські науковці-практики розробили низку авторських методів, спрямованих на оптимізацію навчального процесу та отримання кращих результатів опанування іноземних мов.

Загалом польські та чеські педагоги віддають перевагу особистісно орієнтованим технологіям вивчення іноземних мов, що мають за мету не опанування словникового запасу і граматичних структур, а вироблення вміння спілкуватися іноземною мовою. Чинниками, що сприяють успішному вивченню іноземної мови, визнано такі: ініціативність та активний підхід до завдань, тобто студент сам відшукує ефективні форми роботи і організовує власне навчання; формування компенсаторних умінь: мовної здогадки, здатності порозумітися за умови володіння недостатнім обсягом мовних одиниць; застосування різноманітних методів навчання для розв'язування поставлених завдань; вміння знаходити необхідний додатковий матеріал; віра у власні здібності, належна самооцінка; високий рівень умотивованості; готовність обговорювати свій прогрес у навчанні з іншими.

Одним із важливих моментів у навчанні іноземним мовам польські та чеські науковці вважають забезпечення мотивації учіння, що досягається за допомогою добору змісту, матеріалів, методів, прийомів, організаційних форм навчання, раціонального поєднання викладу матеріалу педагогом і самостійного навчання студента. Звертаємо також увагу на постійному обміні досвідом між викладачами та науковцями, які працюють над упровадженням інноваційних технологій як у вітчизняних, так і зарубіжних ЗВО.

Отже, порівнюючи специфіку іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Польщі, Чехії та Україні, констатуємо, що у вітчизняних педагогічних ЗВО, як і в обох порівнюваних країнах, активно використовуються новітні інформаційно-комунікаційні та особистісно орієнтовані технології навчання іноземним мовам. Проте, як показує досвід, ця

діяльність в Україні не забезпечує необхідний рівень індивідуалізації навчання, а для досягнення рівня автономності, який спостерігається в Польщі та Чехії, вітчизняним студентам бракує мотивації та міжкультурної компетентності. Пов'язуємо це з тим, що іноземна мова не є профільною дисципліною, а тому майбутні учителі нефілологічних спеціальностей не завжди свідомі щодо важливості набуття іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності.

6. Аналіз досвіду Польщі та Чехії уможливив зробити висновок, що деякі методологічні підходи й технології організації іншомовної підготовки педагогів у цих країнах заслуговують на імплементацію в Україні. Виокремлюємо чотири основні напрями іншомовної підготовки вчителів у Польщі та Чехії, які варто імплементувати на теренах нашої держави:

- 1) підвищення мотивації студентів до вивчення іноземних мов;
- 2) розвиток міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності;
- 3) посилення індивідуалізації навчання (автономність студента), зокрема завдяки інтенсивному застосуванню інформаційно-комунікаційних й особистісно орієнтованих технологій;
- 4) активізація обміну досвідом викладання іноземних мов між європейськими ЗВО.

Узагальнивши зміст тенденцій, концепцій та інновацій щодо підвищення ефективності іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії, бачимо такі перспективи використання позитивного досвіду польських і чеських освітян:

- 1) на рівні змін політики іншомовної освіти педагогічного ЗВО:
 - забезпечення наступності та ступеневості вивчення іноземної мови відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR) (B2 для бакалаврів, C1 для магістрів, C2 для докторів філософії) з можливістю відповідної сертифікації;
 - збільшення кількості годин на вивчення іноземної мови, додаткове включення в навчальні плани іноземної мови як вибіркової дисципліни, введення іспиту з іноземної мови до переліку кваліфікаційних іспитів підсумкової атестації здобувачів вищої педагогічної освіти;
 - створення на базі педагогічних ЗВО центрів з вивчення іноземних мов, наукових лінгвістичних лабораторій, мовних клубів (об'єднань) з метою популяризації вивчення іноземних мов, підвищення іншомовної компетентності всіх учасників освітнього процесу;
 - збільшення кількості спеціальних і загальноосвітніх навчальних дисциплін, викладання яких здійснюється іноземними мовами;
 - залучення до викладацької діяльності іноземних фахівців, волонтерів-носіїв іноземних мов, у тому числі, за міжнародними програмами академічного обміну;
 - підготовка та оформлення іноземною мовою заявок на отримання міжнародних грантів, участь закладу у спільних міжнародних проектах, програмах, конференціях, симпозіумах, семінарах;
 - забезпечення активної присутності педагогічного ЗВО в іншомовному Web-просторі, просування наукових фахових видань закладу, їх індексація

провідними (Scopus, Web of Science Core Collection) світовими наукометричними базами;

- удосконалення технічних засобів навчання, оновлення матеріальної бази та методичного забезпечення спеціалізованих аудиторій для вивчення іноземних мов, створення цільового репозитарію, в тому числі, електронного;

2) на рівні підвищення майстерності викладачів:

- підвищення кадрового потенціалу профільних кафедр педагогічних ЗВО з викладання іноземних мов;

- заохочення викладачів до проходження закордонного стажування, участі у міжнародних фахових об'єднаннях, сприяння можливості їхньої короткострокової викладацької діяльності в закладах вищої освіти інших країн;

- розширення практики написання викладачами дисертацій, монографій, наукових статей англійською мовою;

- організація на базі закладу курсів, методичних семінарів для підготовки науково-педагогічних працівників до викладання фахових дисциплін іноземними мовами з використанням інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій;

- розробка та впровадження навчально-методичних матеріалів (у тому числі електронних) для викладання фахових дисциплін іноземними мовами;

- застосування методики предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL та/або методики інтегрованого викладання фахових дисциплін іноземними мовами кількома викладачами (з профільною освітою та випускових кафедр);

3) на рівні змін, що безпосередньо стосуються студентів:

- посилення професійної спрямованості оволодіння іноземними мовами, створення мотиваційного контексту для вивчення студентами-нефілологами іноземних мов;

- забезпечення можливості вивчення фахових навчальних дисциплін іноземною мовою;

- впровадження практики підготовки та захисту кваліфікаційних робіт, підготовки публікацій, доповідей на конференціях іноземною мовою;

- заохочення студентів та аспірантів до участі у програмах академічної мобільності, міжнародних грантових проектах;

- запровадження вступного іспиту та внутрішньої системи поточного тестування на рівень володіння іноземною мовою з метою забезпечення чіткішої диференціації освітнього процесу (з урахуванням міжнародних стандартів);

- створення можливості одержання випускниками подвійного диплому.

7. Деякі з перерахованих перспективних напрямів було реалізовано за безпосередньої або опосередкованої участі автора в освітньому процесі кількох українських педагогічних університетів. Важливим моментом апробації є розроблене дисертантом навчально-методичне забезпечення (навчально-методичні посібники «Практичний досвід іншомовної підготовки майбутніх учителів у Польщі та Чехії», «Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов», «Професійна підготовка викладачів іноземних мов в умовах

інформаційного суспільства», «Methodology and Principles of Scientific Research», програма навчальної дисципліни «Методологія і методика наукових досліджень» для викладання англійською мовою студентам магістратури нефілологічних спеціальностей, авторський навчальний блог), що використовувалось під час проведення лекційних і практичних занять та сприяло підвищенню рівня іншомовної компетентності майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей. Окремі аспекти практичного досвіду іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти Польщі та Чехії були обговорені на засіданнях профільних кафедр, науково-методичних семінарах. Зроблено висновки про доцільність упровадження прогресивних ідей польського та чеського досвіду іншомовної підготовки у практику роботи закладів вищої педагогічної освіти України. Одержані результати показали, що запропоновані автором заходи (підвищення рівня іншомовної комунікативної компетентності викладачів фахових дисциплін, підвищення публікаційної активності українських науково-педагогічних працівників у міжнародних наукових виданнях, запровадження викладання окремих дисциплін англійською мовою, систематичні закордонні стажування викладачів і студентів, удосконалення змісту й структури навчальних програм з вивчення іноземних мов, модернізовані курси викладання іноземних мов для професійного спрямування, наявність освітніх блогів і електронних навчальних посібників, розширення мережі професійних контактів із зарубіжними університетами) сприяють поліпшенню якості іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей, підвищенню рівня академічної мобільності викладачів і студентів, а також збільшують привабливість українських університетів для студентів з інших країн.

Отже, мети досягнуто, завдання виконані, ефективність імплементації польського та чеського досвіду іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у педагогічних університетах України доведено.

Пропоноване дослідження, звісно, не претендує на вичерпне з'ясування всіх аспектів порушеної проблеми. До перспективних напрямів подальших розвідок відносимо аналіз теоретико-методичних засад іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в інших країнах Європейського Союзу, а також дослідження теорії та практики дистанційного навчання іноземним мовам в умовах обмеженого доступу до освітніх ресурсів, зокрема під час вірусної пандемії.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Монографії

1. **Громов Є.В.** Іншомовна підготовка майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти Республіки Польщі та Чеської Республіки: монографія. Вінниця : «Друк». 2020. 440 с.

2. Коломієць А.М., **Громов Є.В.**, Коломієць Д.І. Кореляція потреб школи та пропозиції системи педагогічної освіти (на прикладі Польщі). *Університет* –

Школа: співпраця в умовах євроінтеграції: монографія / за заг. ред. Акімова О.В., Фрицюк В.А., Троян Г.В. [та ін]. Вінниця. 2019. С. 49-68.

Навчальні посібники

3. Мазайкіна І.О., **Громов Є.В.**, Ямчинська Т.І. Особистісно орієнтовані технології навчання іноземних мов: навч.-метод. посіб. Вінниця : ВДПУ, 2017. 76 с.

4. Фальштинська Ю.В., **Громов Є.В.**, Ямчинська Т.І. Професійна підготовка викладачів іноземних мов в умовах інформаційного суспільства: навч.-метод. посіб. Вінниця : ВДПУ, 2018. 79 с.

5. **Громов Є.В.**, Коломієць А.М. Методологія і методика наукових досліджень (Methodology and Principles of Scientific Research): навч.-метод. посібник для викладання іноземною мовою. Вінниця : Видавництво «ФОРМ Корзун Д.Ю.» 2020. 188 с.

6. **Громов Є.В.** Практичний досвід іншомовної підготовки майбутніх учителів у Польщі та Чехії: навч.-метод. посіб. Вінниця : ВДПУ, 2020. 146 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

7. **Громов Є.В.** Використання нових інформаційних технологій у навчанні англійській мові. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2004. № 6. С. 334-342.

8. **Громов Є.В.** Використання персональних комп'ютерів у навчанні іноземним мовам. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2005. №8. С. 259-263.

9. **Громов Є.В.** Підвищення конкурентоспроможності української освіти на Європейському ринку освітніх послуг. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2012. №29. С. 360-365.

10. **Громов Є.В.**, Мазайкіна І.О. Застосування мультимедійних технологій як основа особистісно орієнтованого підходу у викладанні іноземних мов. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2017. №49. С. 81-86. (**Index Copernicus**)

11. Коломієць А.М., Лазаренко Н.І., **Громов Є.В.** Концептуальні засади розвитку наукової діяльності педагогічного університету на сучасному етапі розвитку суспільства. *Освітній простір України.* 2017. №9. С. 74-80.

12. Лазаренко Н.І., **Громов Є.В.** Викладання навчальних дисциплін у педагогічних університетах іноземною мовою як чинник Євроінтеграції. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2017. №49. С. 8-12. (**Index Copernicus**)

13. Kolomiets A.M., **Gromov I.V.**, Kolomiets D.I. Implementation of the latest world-class scientific achievements in training process of future teachers. *Наука і освіта.* 2017. №8. С. 72-77. (**Web of Science**)

http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2017/8_2017/10.pdf

14. **Громов Є.В.** Актуальність вивчення досвіду іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах Польщі та Чехії. *Освітologia (Oświatologia)*. 2017. №6. С. 163-169. (**Index Copernicus**)

15. Коломієць А.М., **Громов Є.В.** Нетнографічний аналіз тематичного спектру педагогічних досліджень у виданнях з наукометричної бази Scopus. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. №59(3). С. 179-188. (**Web of Science**) <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1666>

16. **Громов Є.В.**, Мазайкіна І.О. Про основні аспекти державної політики Польщі та Чехії з питань вивчення англійської мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. №50. С. 258-263. (**Index Copernicus**)

17. **Громов Є.В.** Застосування колективних форм аудиторної роботи як засіб підвищення мотивації в навчанні англійському усному мовленню польських студентів нефілологічних спеціальностей. *Проблеми освіти*. 2018. №89. С. 109-124.

18. Коломієць А.М., **Громов Є.В.** Викладання навчальних дисциплін англійською мовою студентам магістратури як чинник розвитку транснаціональної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. №21. С. 176-180.

19. Коломієць А.М., **Громов Є.В.** Розвиток іншомовної компетентності майбутніх магістрів педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних процесів. *Рідна школа*. 2018. №9-12(1060). С. 15-20.

20. **Громов Є.В.** До сторіччя становлення системи педагогічної освіти Польщі (1919-2019). *Рідна школа*. Київ. 2019. №3-4(1062). С. 18-25.

21. Лазаренко Н.І., Коломієць А.М., **Громов Є.В.** Науковий туризм як інструмент професійного розвитку дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. №1(15). С. 39-55.

22. Denysyk G.I., Kolomiets A.M., **Gromov I.V.**, Kolomiets D.I., Kamenova D. International Scientific and Pedagogical Communication as a Constituent Part of the Tourism Activity. *Ukrainian Geographical Journal. (Social Sciences Section)*. 2019. №4. P. 28-39. (**Scopus**) <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/665>

23. Коломієць А.М., **Громов Є.В.**, Коломієць Д.І. Форми й методи підвищення наукової публікаційної активності та продуктивності викладачів вищої школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2019. №60. С. 50-54. (**Index Copernicus**)

24. **Громов Є.В.** Готовність студентів польських і чеських університетів до використання сучасних ІКТ в навчальному процесі (порівняльний аналіз). *Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. №1(94). С. 60-73. (**Index Copernicus**)

25. **Громов Є.В.** Технологія активного мовлення у формуванні іншомовної комунікативної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей в університетах Польщі та Чехії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2020. №63. С. 159-163. (**Index Copernicus**)

26. **Громов Є.В.** Використання методики blended learning в іншомовній підготовці майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей (досвід Польщі та Чехії). *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Серія: педагогічні науки.* 2020. №1(20). С. 65-78.

Статті у закордонних періодичних виданнях

27. Kobysia V.M., **Gromov I.V.** Usage of Modern Information Technologies in Learning and Research Activities. *Media and Trust. Theoretical, Research and Practical Contexts.* Szczecin. 2014. №1. S. 217-223. (**Index Copernicus**)

28. **Gromov I.V.**, Mazajkina I.O. Applying of modern multimedia-technologies into the process of foreign languages teaching. *Innovative solutions in modern science.* 2017. №3(12). P. 29-43.

29. **Gromov I.V.**, Kolomiets A.M., Lazarenko N.I., Zhovnych O.V., Biretska L. Foreign Language Competence of the Citizens of Poland and Czech Republic within the Context of Current All-European Linguistic Processes. *Society, Integration, Education (SIE 2018).* 2018. №3. P. 512-523. (**Web of Science**) <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/3077/3097>

30. **Gromov I.V.**, Kolomiets A.M., Kolomiets D.I., Mazajkina I.O., Nalyvaiko O.I. Europeanization of the Ukrainian System of Higher Pedagogical Education through the Improvement of Undergraduates' Foreign Language Communicative Skills. *Society, Integration, Education (SIE 2019).* 2019. №3. P. 443-454. (**Web of Science**) <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/3985/3820>

31. Slushny O.M., Akimova O.V., Khamska N.B., Kolomiets A.M., **Gromov I.V.** Educational project «Pedagogical insight» as a technology of the future teachers' personal professional formation. *Society, Integration, Education (SIE 2020).* 2020. №4. P. 635-645. (**Web of Science**) <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4898/4672>

32. Kolomiets A.M., **Gromov I.V.**, Kolomiets L.I., Mazajkina I.O., Kolomiets D.I. Work with Foreign Scientific Editions as an Effective Factor of Motivating Undergraduates to Improve Their Foreign Language Competency. *The New Educational Review*, Vol. 60, No.2/2020. P. 96-107. (**Scopus**) <https://tner.polsl.pl/volume-60-2020/>

Статті у наукових виданнях України

33. **Громов Є.В.** Порівняльний аналіз напрямів реформування освіти у Польщі та Україні наприкінці ХХ ст. *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології.* 2011. №1. С. 56-61.

34. Коломієць А.М., Коломієць Д.І., **Громов Є.В.** Методичні прийоми навчання майбутніх науковців пошуку наукометричної інформації в мережі Інтернет. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*. 2017. №5. С. 54-57.

35. Галузьяк В.М., Акімова О.В., **Громов Є.В.** Сучасні зарубіжні підходи до розуміння лідерства і виховання лідерів. *Лідер. Освіта. Суспільство*. 2019. №1. С. 32-53.

36. Коломієць А.М., Лазаренко Н.І., **Громов Є.В.** Закордонне стажування викладачів педагогічних університетів: можливості та перспективи. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. №1. С. 45-52.

Статті у збірниках матеріалів конференцій

37. **Громов Є.В.** Мотивація викладачів іноземних мов до інноваційних підходів у підготовці майбутніх учителів. *Innovations and Modern Technology in the Educational System: Contribution of Poland and Ukraine : proceedings of International Scientific and Practical Conference*. Sandomierz, 2017. P. 86-90.

38. **Громов Е.В.**, Мазайкина И.О. Самостоятельная подготовка студентами дидактических материалов с учётом принципов индивидуализации и дифференциации обучения иностранным языкам. *Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции*. Витебск, 2017. С. 144-146.

39. **Громов Є.В.**, Коломієць Д.І., Бабчук Ю.М. Блогінг як сучасна світова педагогічна технологія підготовки вчителів. *Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics : proceedings of the International research and practice conference*. Lublin, 2017. P. 51-54.

40. **Громов Є.В.**, Лазаренко Н.І., Коломієць А.М., Жовнич О.В. Порівняльний аналіз проблем вивчення іноземних мов у Польщі та Чехії (за даними видань, що індексуються наукометричною базою Scopus). *Science And Life : proceedings of articles the international scientific conference*. Karlovy Vary, 2017. S. 62-71 pp.

41. **Gromov I.V.**, Mazajkina I.O. Usage of portfolio-technology in the process of foreign languages learning by European higher school students. *Linguistic Training of Students of Universities of Non-philological Specialities in the Context of Bologna Process and Recommendations of the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment : proceedings of the VIII International Scientific and Methodological Conference*. Odessa, 2017. P. 211-214.

42. **Громов Є. В.**, Коломієць Д.І. До проблеми іншомовної компетентності майбутніх учителів трудового навчання. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи : теорія, досвід, проблеми : матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції*. Вінниця, 2018. С. 94-97.

43. **Громов Є.В.** Іншомовна комунікативна компетентність як індикатор готовності педагога до професійної мобільності. *Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпро, 2019. С. 72-75.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

44. Подолянчук С.В., Лазаренко Н.І., Руснак І.Є., **Громов Є.В.** Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2015 рік : інформаційно-аналітичний збірник / за ред. С.В. Подолянчука. Вінниця, 2016. 111 с.

45. Подолянчук С.В., Лазаренко Н.І., **Громов Є.В.** Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2016 рік : інформаційно-аналітичний збірник / за ред. С.В. Подолянчука. Вінниця, 2017. 112 с.

46. Подолянчук С.В., Лазаренко Н.І., Коломієць А.М., **Громов Є.В.** Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2017 рік : інформаційно-аналітичний збірник / за ред. С.В. Подолянчука. Вінниця, 2018. 111 с.

47. Коломієць А.М., **Громов Є.В.** Методологія і методика науково-педагогічних досліджень. Програма обов'язкової навчальної дисципліни підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Математика, Фізика, Інформатика, Трудове навчання та технології). Вінниця, 2018. 10 с.

Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір

48. Костюкевич В.М., Лазаренко Н.І., Коломієць А.М., **Громов Є.В.** Свідоцтво про реєстрація авторського права на науковий твір «Індивідуальний науковий рейтинг науково-педагогічних працівників Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» (№87836 від 18.04.2019 р.)

АНОТАЦІЇ

Громов Є. В. Теоретичні і методичні засади іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах Польщі та Чехії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, - Вінниця, 2020.

У дисертації з'ясовано стан вивченості досліджуваної проблеми у вітчизняній і закордонній педагогічній літературі; визначені базові поняття та концептуальні засади процесу іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у польських і чеських закладах вищої освіти; оцінений вплив світової освітньої політики та євроінтеграційних процесів на якість іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей у Польщі та Чехії; виявлені загальні та специфічні сучасні тенденції іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей; здійснений порівняльно-педагогічний аналіз особливостей

іншомовної підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей в Польщі, Чехії та Україні, а також визначені напрями й обґрунтовані перспективи використання позитивного досвіду польських і чеських освітян в процесі іншомовної підготовки вчителів нефілологічних спеціальностей у вітчизняних педагогічних ЗВО (підвищення мотивації студентів до вивчення іноземних мов, розвиток іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності, посилення індивідуалізації навчання іноземним мовам, активізація обміну досвідом викладання іноземних мов між європейськими ЗВО).

Ключові слова: академічна мобільність, глобалізація, європейська інтеграція, імплементація закордонного досвіду, іншомовна компетенція, іншомовна підготовка, майбутні вчителі нефілологічних спеціальностей, міжкультурна компетентність, Польща, Чехія.

Громов Е.В. Теоретические и методические основы иноязычной подготовки будущих учителей нефилологических специальностей в высших учебных заведениях Польши и Чехии. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук за специальностью 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины. – Винница, 2020.

В диссертации установлено состояние изученности исследуемой проблемы в отечественной и зарубежной педагогической литературе; определены базовые понятия и концептуальные основы процесса иноязычной подготовки будущих учителей нефилологических специальностей в польских и чешских высших учебных заведениях; дана оценка влиянию мировой образовательной политики и евроинтеграционных процессов на качество иноязычной подготовки будущих учителей нефилологических специальностей в Польше и Чехии; установлены общие и специфические современные тенденции иноязычной подготовки будущих учителей нефилологических специальностей; выполнен сравнительно-педагогический анализ особенностей иноязычной подготовки будущих учителей нефилологических специальностей в Польше, Чехии и Украине, а также определены направления и обоснованы перспективы использования позитивного опыта польских и чешских педагогов в процессе иноязычной подготовки будущих учителей нефилологических специальностей в отечественных высших педагогических учебных заведениях (повышение мотивации студентов к изучению иностранных языков, развитие иноязычной межкультурной коммуникативной компетентности, усиление роли индивидуализации процесса обучения иностранным языкам, активизация обмена опытом преподавания иностранных языков между европейскими вузами).

Ключевые слова: академическая мобильность, глобализация, европейская интеграция, имплементация зарубежного опыта, иноязычная

компетенция, иноязычная подготовка, будущие учителя нефилологических специальностей, межкультурная компетентность, Польша, Чехия.

Gromov I.V. Theoretical and methodological principles of foreign language training of future teachers of non-philological specialties in higher educational institutions of Poland and the Czech Republic. – Qualified scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the Degree of Doctor of Pedagogical Science in specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2020.

The dissertation clarifies the state of study of the researched problem in domestic and foreign pedagogical literature; the basic concepts and conceptual principles of the process of foreign language training of future teachers of non-philological specialties in the Polish and Czech higher education institutions have been determined; the impact of world educational policy and European integration processes on the quality of foreign language training of future teachers of non-philological specialties in Poland and the Czech Republic has been assessed; general and specific modern tendencies of foreign language training of future teachers of non-philological specialties have been revealed; the comparative and pedagogical analysis of features of foreign language training of future teachers of non-philological specialties in Poland, the Czech Republic and Ukraine has been carried out; the directions and substantiated prospects of using the positive experience of the Polish and Czech educators in the process of foreign language training of teachers of non-philological specialties in domestic pedagogical higher education institutions have been determined (increasing the motivation of students to study foreign languages, the development of foreign language intercultural communicative competence, strengthening the individualization of foreign language teaching, intensifying the exchange of experience in teaching foreign languages between European higher education institutions).

The generalization of the trends, concepts and innovations aimed at increasing the effectiveness of foreign language training of future teachers of non-philological specialties in Poland and the Czech Republic, allows us to identify the following prospects for using the positive experience of Polish and Czech educators:

- 1) at the level of changes in the policy of foreign language education of pedagogical higher education institutions: ensuring the continuity and gradation of foreign language learning in accordance with the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) (B2 for Bachelors, C1 for Masters, C2 for Doctors of Philosophy) with the possibility of appropriate certification; increasing the number of hours for learning a foreign language, additional inclusion in the curriculum of a foreign language as a selective discipline, the introduction of a foreign language exam in the list of qualifying exams for the final certification of higher pedagogical education; creation on the basis of pedagogical higher education institutions of centers for studying foreign languages, scientific linguistic laboratories, language clubs (associations) for the purpose of popularization of foreign languages study,

increase of foreign language competence of all educational process participants; increasing the number of special and general education disciplines taught in foreign languages; involvement in the teaching process of foreign specialists, volunteers-native speakers of foreign languages, including international academic exchange programs; preparation and filling in the applications for international grants in foreign languages, participation of the institution in joint international projects, programs, conferences, symposia, seminars; ensuring the active presence of pedagogical higher education institutions in a foreign language Web-space, promotion of scientific professional publications of the institution, their indexing by leading world scientometric databases (Scopus, Web of Science Core Collection); improvement of technical means of teaching, updating the material base and methodological support of specialized classrooms for learning foreign languages, creation of the target repositories, including an electronic one;

2) at the level of improvement the teaching staff skills: increase of the pedagogical higher education institutions profile departments' personnel potential in teaching foreign languages; encouraging teaching staff to undergo internships abroad, stimulation of their participation in international professional associations, promoting the possibility of their short-term teaching practices in higher education institutions of other countries; expanding the practice of writing dissertations, monographs, scientific articles in English by the teaching staff; organization on the basis of the institution of courses, methodical seminars for training the scientific and pedagogical workers for teaching professional disciplines in foreign languages with the use of innovative pedagogical and information and communication technologies; development and implementation of teaching materials (including electronic ones) for teaching professional disciplines in foreign languages; application of subject-language integrated teaching methods (CLIL) and/or methods of integrated teaching of professional disciplines in foreign languages by several teachers (with profile education and from the graduating departments);

3) at the level of changes that directly affect students: strengthening the professional orientation of mastering foreign languages, creating a motivational context for students of non-philology to study foreign languages; providing the opportunity to study professional disciplines in foreign languages; introduction the practice of preparation and defense of qualifying works, preparation of publications, reports at conferences in a foreign language; encouraging undergraduate students and postgraduates to participate in academic mobility programs, international grant projects etc.; introduction of an entrance exam and an internal system of current testing for the level of foreign language proficiency in order to ensure a clearer differentiation of the educational process (taking into account international standards); creating opportunities for graduates to obtain a double diploma.

Keywords: academic mobility, globalization, European integration, implementation of foreign experience, foreign language competence, foreign language training, future teachers of non-philological disciplines, intercultural competency, Poland, Czech.

Підписано до друку 14.09.2020 р.
Формат 60*84/16. Папір офсетний.
Друк різнографічний. Гарнітура Times New Roman
Умов. друк. арк. 1,9.
Зам. № 205
Наклад 100 прим.

Видрукувано з оригінал-макету замовника.

Видавець та виготовлювач ТОВ «Друк»
м. Вінниця, вул. 600-річчя, 25
тел.: (0432) 46-51-17
E-mail: ua.druk2015@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1077 від 25.04.2007 р.